

Bruk av sakkyndige i straffesaker

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 614
Leveringsfrist: 26.april 2010

Til sammen 17 311 ord

25.04.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling.	1
1.2	Avgrensning	1
1.3	Rettskilder og metode	2
1.4	Den videre fremstilling	2
<u>2</u>	<u>REGLENE FOR BRUK AV SAKKYNDIGE I STRAFFESAKER</u>	<u>4</u>
2.1	Historikk og bakgrunn	4
2.2	Den sakkyndiges oppgave	4
2.3	Forskjell mellom vitne og sakkyndig.	5
2.4	Formelle krav til sakkyndige	6
2.5	Materielle krav	7
2.6	Oppnevning av sakkyndige.	8
2.6.1	Generelt	8
2.6.2	Ulike former for sakkyndige	10
2.6.3	Antall sakkyndige	13
2.7	Krav til habilitet.	13
<u>3</u>	<u>DEN RETTSMEDISINSKE KOMMISJON.</u>	<u>15</u>
3.1	Den rettsmedisinske kommisjons oppgaver.	16
3.2	Fungerer den rettsmedisinske kommisjon slik vi ønsker?	17

<u>4</u>	<u>ET LITE BLIKK MOT AMERIKANSK RETT</u>	<u>19</u>
4.1	Oversikt	19
4.2	Amerikanske funn	21
4.2.1	Saks og Koehler	21
4.2.2	Kan dette overføres til Norge?	23
<u>5</u>	<u>HAR DE SAKKYNDIGE ALLTID RETT? FEILKILDER VED SAKKYNDIGHETSERKLÆRINGER</u>	<u>27</u>
5.1	Innledning	27
5.2	Faglige feil.	28
5.2.1	Hvordan oppdage faglige feil	28
5.3	Skjønn	29
5.4	Troen på egen kompetanse	30
<u>6</u>	<u>EKSEMPLER PÅ FEILKILDER HENTET FRA PRAKSIS</u>	<u>31</u>
6.1	Innledning	31
6.2	Liland- saken	31
6.2.1	Kort presentasjon av saken	31
6.2.2	Gjennomgang av det sakkyndige arbeidet i saken	31
6.2.3	Feil ved det sakkyndige arbeidet	33
6.2.4	Sluttkommentarer til Lilandsaken	34
6.3	Eksempler på feilkilder, incest-saker	34
6.3.1	Innledning	34
6.3.2	Rt 2003 side 940	37
6.3.3	LB-1998-1711	39
6.3.4	Oppsummering	40
<u>7</u>	<u>DOMSTOLENES VEKTLEGGING AV SAKKYNDIGBEVIS</u>	<u>42</u>

7.1	Mandat	42
7.2	Rettens forhold til de sakkyndiges uttalelser	44
7.3	Vektlegging av sakkyndighetsbeviset	45
7.4	Eksaminasjon av sakkyndige og sakkyndige vitner	47
<u>8</u>	<u>SAKKYNDIGHET VED GJENÅPNING.</u>	<u>50</u>
8.1	Reglene for gjenåpning.	50
8.1.1	Gjenåpning til gunst eller skade for siktede	51
8.2	Gjenopptakelseskommisjonen.	51
8.3	Eksempler fra praksis	52
8.3.1	Torgersen-saken	52
8.3.2	Rt 2005 side 1665	53
<u>9</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>55</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE.</u>	<u>57</u>
10.1	Bøker	57
10.2	Artikler	58
10.3	Forarbeider	58
10.3.1	Norges offentlige utredninger	58
10.3.2	Odelstingsproposisjoner	58
10.4	Lover	59
10.5	Forskrifter	59
10.6		59
10.6.1	Norsk rettsvidende (Rt.)	59
10.6.2	Dommer fra lagmannsretten	59

10.6.3	Andre avgjørelser	59
10.7	Nettdokument	60
10.8	Personlig meddelelse	60
<u>11</u>	<u>FIGURER DIV.</u>	<u>ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling.

Tittelen på denne oppgaven er ”Bruk av sakkyndige i straffesaker.” Jeg vil med dette se på hva de sakkyndige erklæringene har av betydning for utfallet i en straffesak, hvordan retten anvender den sakkyndiges kunnskap og hva den må ta hensyn til ved anvendelsen av den.

For å oppfylle kravene som stilles i straffeprosessloven § 294, om at saken skal bli fullstendig opplyst, er retten i mange tilfeller avhengig av å benytte seg av sakkyndig bistand.

Er dagens ordning med bruk av sakkyndige i straffesaker velfungerende?

1.2 Avgrensning

Det blir avgrenset i denne fremstillingen mot bruk av sakkyndige i sivile saker. Bruk av sakkyndige i sivile saker er regulert i tvisteloven av 17. juni 2005 nr 90., kap 25. Det fremgår her at partene selv i større grad har ansvaret for å få saken så godt opplyst som mulig, og må også selv begjære oppnevning av sakkyndige. Domstolen har som hovedregel ingen aktiv rolle her, slik det er på straffeprosessens område.

Det vil ikke bli redegjort for kriminaltekniske undersøkelser som politiet tar for seg og bruk av sakkyndige knyttet til dette, samt bruken av DNA analyser, dog dette blir i nevnt i noen tilfeller.

Det blir ingen gjennomgang av de norske reglenes forhold til Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), eller redegjørelse for disse reglene. Oppgavens

omfang tilsier at dette blir for omfattende da mange av disse reglene bygger på hensyn opparbeidet ved en rekke domsavgjørrelser.

1.3 Rettskilder og metode

Jeg vil i denne oppgaven benytte meg av tradisjonell juridisk metode. Det er her forarbeider, loven, reelle hensyn og rettspraksis som kommer til anvendelse ved drøftelse av rettsregler.

Bruk av sakkyndige i straffesaker blir regulert av lov av 22. mai 1981 nr 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven). Kapittel 11 i loven omhandler reglene om sakkyndige. Når man skal tolke disse bestemmelsene blir ordlyden ekstra viktig siden reglene er ganske klare, slik det ofte er på strafferettens område. Det er da en naturlig språklig forståelse av ordlyden som skal legges til grunn.

1.4 Den videre fremstilling

I det følgende vil jeg starte med en kort historikk og bakgrunnen for bruk av sakkyndige. Deretter følger det en gjennomgang av reglene i straffeprosessloven for oppnevning av sakkyndige, hvem som kan oppnevnes og hvilke krav det stilles til dem. Det blir her også redegjort for forskjellige typer av sakkyndige og forskjellen mellom sakkyndige og vitner.

Det følger så en redegjørelse for Den rettsmedisinske kommisjon, med redegjørelse for kommisjonens formål og arbeidsmåte.

Jeg går så over til en redegjørelse for mulige feilkilder ved de sakkyndige bevisene, og årsakene til dette. Her blir det også en kort gjennomgang av bruk av sakkyndige arbeider i USA, og undersøkelsen foretatt av Saks og Koehler og dens relevans for norsk rett. Feilkildeproblematikken blir også belyst med en gjennomgang av Liland saken og med presentasjon av de sakkyndiges arbeid rundt incest saker på 1990-tallet.

Domstolens vektlegging av det sakkyndige beviset er et viktig moment, og fokuset blir her rettet på viktigheten av gode mandater, samt bruken av rettsoppnevnte sakkyndige kontra

sakkyndige vitner. Det følger så en gjennomgang av gjenåpning og den rollen de sakkyndige ofte har her, belyst med en kort gjennomgang av det sakkyndige arbeidet i to saker som er blitt begjært gjenåpnet, før jeg avslutter med en konklusjon.

2 Reglene for bruk av sakkyndige i straffesaker

2.1 Historikk og bakgrunn

Verden vi lever i blir stadig mer komplisert på flere områder, enten det er snakk om økonomi, teknologi eller medisinske spørsmål. Dette medfører ofte at retten har behov for å innhente sakkyndig bistand.¹ Bruk av sakkyndige i norsk rett har lange tradisjoner.

Det skjedde store endringer i norsk rett i 1880- og 1890-årene, i takt med datidens politiske og ideologiske nytenkning. Strafferetten og straffeprosessen var ikke noe unntak.² I 1887 fikk vi en ny straffeprosesslov, og Den rettsmedisinske kommisjon ble opprettet i 1900. Med den nye straffeprosessloven fikk vi det vi kaller en ”muntlig” rettergang. Dette medførte igjen at sakkyndige til forskjell fra tidligere, da de kun avga skriftlige erklæringer, nå deltok i rettens muntlige forhandlinger.³

2.2 Den sakkyndiges oppgave

Den sakkyndige skal opptre som domstolens og rettens veileder.⁴ Det fremgår ikke av bestemmelsene i straffeprosessloven kapittel 11 når retten skal innhente sakkyndig bistand. I strpl. § 294 sies det at det er retten har ansvaret for at ”saken blir fullstendig opplyst”. Det er de faktiske forhold i saken de sakkyndige skal uttale seg om. Eksempler på dette kan være vurdering av om den tiltale i saken er strafferettslig tilregnelig. I slike tilfeller er det sakkyndige bidraget viktig, da retten her kan ha vanskeligheter for å foreta slike selvstendige vurderinger. Dette gjør at sakkyndige uttalelser i en del straffesaker er meget viktig og vi ser at de blir tillagt stor vekt. De sakkyndige har altså som oppgave å bistå

¹ Hov (2007) side 281

² Benum (2003) side 182

³ Benum (2003) side 183

⁴ Andenæs/Myhrer (2009) side 223

retten. Det er retten selv som er den dømmende makt, og myndigheten ligger hos den. Det er fullt mulig for retten å sette sakkyndige vurderinger til side og overprøve disse.

I straffeprosessloven § 165 finner man en særlig hjemmel for når sakkyndige skal oppnevnes. Dette er når det er snakk om rettspsykiatrisk undersøkelse. Det er kun de som har stilling som siktet i en sak som rettspsykiatrisk undersøkelse er aktuelt for. Det er retten som skal avgjøre om rettspsykiatrisk undersøkelse foretatt av en sakkyndig er nødvendig, dette fremkommer av paragrafens 1.ledd. Er det snakk om å idømme overføring til tvungent psykisk helsevern, tvungen omsorg eller opprettholdelse av disse reaksjonene, samt overføring til anstalt under kriminalomsorgen etter psykisk helsevernloven, skal siktede alltid undergis rettspsykiatrisk undersøkelse, dette fremgår av 2. ledd. § 165 4. ledd sier at hvis det er tvil om nødvendigheten av rettspsykiatrisk undersøkelse, kan påtalemyndigheten eller retten beslutte å innhente en foreløpig erklæring fra en sakkyndig til veiledning om dette.

2.3 Forskjell mellom vitne og sakkyndig.

Jeg skal senere se på forskjellige former for sakkyndige, men jeg vil først si noe om forskjellen mellom vitner og sakkyndige.

Vitner skal gjøre rede for egne erfaringer om det som har skjedd, hva de har sett og hørt osv. Det er ikke snakk om noen faglige vurderinger. Et vitne har plikt til å forklare seg etter strpl. § 108, men plikter ikke å svare på noe utenfor vitneplikten.⁵ Den sakkyndiges oppgave er ganske annerledes, han eller hun skal legge fram sine vurderinger av det tema saken dreier seg om, altså en faglig vurdering. Det er også en forskjell når man kommer til hovedforhandlingen. Her er hovedregelen at et vitne ikke har anledning til å være tilstede før det har avgitt forklaring i retten, se strpl. § 129, dette gjelder ikke på samme måte for sakkyndige.⁶ De sakkyndige har anledning til å være tilstede under hele forhandlingen,

⁵ NOU 2001:12 side 5

⁶ NOU 2001:12 side 54

dette følger av strpl. § 144. Det er slik at både sakkyndige og vitner er en del av bevisførselen i en straffesak, og det er som jeg har nevnt tidligere opp til retten hva slags vekt den vil gi de forklaringer den får.

Det finnes her et grenseområde, hvis et vitne blir spurt om å vurdere forholdene i saken etter sin spesielle kyndighet, kan det være aktuelt at vitnet heller skulle vært oppnevnt som sakkyndig etter reglene i straffeprosessloven kapittel 11.⁷ Et eksempel som belyser dette finner vi i dom inntatt i Rt. 1991 side 769. Her dreide det seg om hva man kunne si lå inn under vitneplikten, og retten kom her fra til at ”Lagmannsretten har drøftet spørsmålet om vitneplikts omfang i forhold til vurderinger av den art som hører under oppdrag som sakkyndig”. Dette viser at det her fort kan skje en sammenblanding av hvilke vurderinger som skal foretas av et vitne i en sak etter strpl. § 109, og hvilke som dreier seg om sakkyndige uttalelser.

Blir man oppnevnt som sakkyndig vil man ha rett på godtgjørelse for dette. Dette er ikke en regel som gjelder for vanlige vitner, jfr. lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse av 21. juli 1916.

2.4 Formelle krav til sakkyndige

Det oppstilles ingen formelle krav til oppnevning av sakkyndige i straffeprosessloven. Det foreligger altså ingen hjemmel i lov om krav til utdanning, kunnskaper eller erfaring for å være sakkyndig i straffesaker. Som oftest er det en person med relevant utdanning eller erfaring som blir oppnevnt som sakkyndig. Er det snakk om å avklare spørsmål rundt en hodeskade kan det være behov for å oppnevne en spesialist på området, her en nevrokirurg, mens det i andre tilfeller vil holde med en vanlig lege med relevant erfaring. Der retten selv ikke har nok kunnskap til å vurdere spørsmål som oppstår i saken, er regelen at retten må

⁷ Bjerke (2001) side 448

sørge for å oppnevne en sakkyndig som kan bistå med dette. I USA er reglene rundt dette noe annerledes, men det kommer jeg tilbake til senere.

2.5 Materielle krav

Straffeprosessloven stiller ikke opp noe eget materielt krav til den sakkyndiges kompetanse. Vi må her gå inn i begrepet ”sakkyndig” og tolke dette. Straffeprosessloven selv sier ikke noe om hvordan begrepet skal tolkes, men vi kan finne veiledning i lov om mekling og rettergang i sivile tvister, heretter omtalt som tvisteloven, av 17. juni 2005 nr 89 kap. 25.

Det fremgår av tvisteloven § 25-1 at ” sakkyndigbevis er en faglig vurdering av faktiske forhold i saken.” Ser vi på ordet ”faglig vurdering” må det etter normal språkforståelse tolkes slik at det kreves fagkunnskap på området som skal vurderes. En definisjon av en sakkyndig er en ” person som oppnevnes for å avgi ekspertuttalelse i forbindelse med bevisføringen i en rettssak”⁸ Det er her snakk om en ekspertuttalelse, så den faglige kompetansen må være relativt høy.

Kgl. res. 4.mars 1988 nr. 187 om forskrift om antakelse av faste rettsmedisinske sakkyndige viser at kompetansenivået på sakkyndige skal være ganske høyt. Et eksempel finner vi når det kommer til psykiatriske spørsmål. Da er det overlegene ved statens, fylkenes og kommunenes psykiatriske institusjoner, og andre leger som har utdanning svarende til det som kreves for å bli godkjent som spesialist i psykiatri, samt psykologer som kan tjenestegjøre som sakkyndige. Psykologer kan bare tjenestegjøre i tillegg til minst en spesialist i psykiatri.⁹ Det skal produseres en sakkyndig erklæring som bygger på fagkunnskap og da kreves det som vi ser av denne forskriften spesialkunnskap.¹⁰ Relevant

⁸ Gisle (2003) side 253

⁹ Bjerke/Keiserud (2002) Straffeprosessloven Tilleggshefte 3.utg.

¹⁰ Brandtzæg (2007) side

erfaring på området vil også være viktig. Gjennom erfaring på det området som skal belyses vil dette også føre til kunnskap på området.

Blir det som fremkommer av ovennevnte forskrift fulgt, vil dette føre til en mindre sjanse for at det oppstår feil ved det sakkyndige beviset.

2.6 Oppnevning av sakkyndige.

Straffeprosessloven § 138 og 139 er bestemmelsene som omhandler reglene om oppnevning av sakkyndige i straffesaker.

2.6.1 Generelt

”Det er retten som oppnevner den sakkyndige. Det understreker den sakkyndiges uavhengighet av partene at det også er retten som tar kontakt med den sakkyndige. Etter utvalgets oppfatning bør det således i disse tilfellene ikke på forhånd være noen forbindelse mellom den sakkyndige og aktor eller forsvarer.

Det er mange krav som må være oppfylt for at retten skal kunne dra nytte av en sakkyndig uttalelse. ... Retten må ha rimelig sikkerhet for at de sakkyndige fullt ut er uavhengige, både i forhold til hverandre og ikke minst i forhold til partene”.¹¹

Det fremgår av strpl. § 141 at det er retten som oppnevner den sakkyndige, men at partene skal få adgang til å uttale seg. Den sakkyndige som blir oppnevnt har etter strpl § 138 første ledd plikt til å påta seg dette vervet. I dette ligger også at arbeidsgiver ikke kan nekte en ansatt i å bistå retten, selv om det sakkyndige arbeidet blir utført i arbeidstiden til den ansatte.¹² Før den sakkyndige blir oppnevnt foreligger det normalt et utkast til mandat som partene får se før den sakkyndige blir oppnevnt.¹³ Det følger av § 138 annet ledd at det

¹¹ NOU 1996:15 side 126

¹² Bjerke (2001) side 550

¹³ Artikkel av Ulf Stridbeck i festskrift til Vagn Greve
, side 545

ikke foreligger noen absolutt plikt å tjene som sakkyndig. Skulle den sakkyndige føle at hans fagkunnskap ikke strekker til er det da riktig at han ikke bistår retten, men ansvaret for denne avgjørelsen ligger hos retten.¹⁴ Er den sakkyndige i utgangspunktet motvillig til å bistå retten, er dette noe som kan komme til å prege hans arbeid og også ha en uheldig innvirkning på resultatet.

Blir det unnlatt å oppnevne en sakkyndig der dette skulle vært gjort, kan dette være en saksbehandlingsfeil som kan gi grunnlag for opphevelse, jfr strpl. § 294. Et eksempel på dette finner vi i dom inntatt i Rt. 1992 side 1231. Her anførte tiltalte at det var blitt begått en saksbehandlingsfeil ved at sakkyndige ikke var blitt oppnevnt. Denne anførselen ble ikke tatt til følge her, da retten fant at saken var blitt godt nok opplyst gjennom blant annet vitner og fagkyndige uttalelser. Dette viser at bruk av sakkyndig i straffesaker er en viktig del av prosessen og det tillegges stor vekt. Det er viktig at retten får bistand i klargjøring av fagområder som er vanskelige og hvor det ikke er gitt at den besitter kunnskapen selv. Dette er med på å trygge rettssikkerheten og at den tiltalte får en rettferdig rettergang. Men det er på en annen side også slik at det ikke skal oppnevnes sakkyndige der det ikke er behov for dette. Vi ser at det er en stor økning i bruk av sakkyndig i straffesaker de siste årene, som ikke samsvarer med økningen av antall straffesaker ellers.¹⁵ Noe av grunnen til dette kan ligge i at en del forsvarere har sett det som en mulighet til å ivareta sin klients interesser gjennom å engasjere sakkyndighet, dette gjelder da på det rettsmedisinske området. Det har kommet ny kompetanse på en del områder, eksempler på dette er vitnepsykologi og evnetesting. Det er også snakk om områder hvor det utøves sakkyndig skjønn, og da kan det være ulike oppfatninger rundt dette.¹⁶

¹⁴ Bjerke (2001) side 552

¹⁵ Rosenqvist (2010)

¹⁶ NOU 2001:12 side 55

2.6.2 Ulike former for sakkyndige

Vi skiller mellom rettsoppnevnte sakkyndige og sakkyndige vitner, se strpl § 149.

Det blir nå en kort gjennomgang av reglene som omhandler de ulike typene av sakkyndig bistand og forskjellen mellom dem.

2.6.2.1 Rettsoppnevnte sakkyndige

Med rettsoppnevnte sakkyndige mener man den som retten oppnevner etter strpl § 138.

Det er som sagt ikke nedfelt i straffeprosessloven når, altså i hvilke typer saker, retten skal oppnevne sakkyndige. Påtalemyndigheten vil under etterforskningen ha adgang til å benytte seg av sakkyndige, dette følger av strpl § 148. Skal den samme sakkyndige som har bistått påtalemyndigheten også benyttes under hovedforhandlingen, må han igjen oppnevnes av retten etter reglene i strpl §§ 138-142.¹⁷

Det er slik at det er partene, altså påtalemyndighet og siktede i saken, som i utgangspunktet sitter med ansvaret for føring av bevis i saken. Men det kan også hende at saken er av en slik karakter at retten på eget initiativ under hovedforhandlingen ser at det er nødvendig med sakkyndig bistand. Retten oppnevner altså en sakkyndig uten at partene har kommet med noen anmodning om dette. Et eksempel på dette kan være at det oppstår tvil om siktede er strafferettslig tilregnelig.¹⁸

Når retten oppnevner sakkyndige i en sak, skal den først fremlegge dette for partene etter strpl. § 141, og partene har da adgang til å uttale seg. Oppnevner retten en sakkyndig i saken før hovedforhandlingen, kan beslutningen påkjæres av partene hvis det skulle foreligge uenighet etter strpl. § 377, jf. § 53. Blir det oppnevnt en sakkyndig under hovedforhandling og det er innsigelser mot dette, må det ankes over rettens saksbehandling. Dette følger av strpl. § 343.

¹⁷ Bjerke (2001) side 551 og 552

¹⁸ NOU 2001:12 side 55

I motsetning til sakkyndige vitner, som blir behandlet i avsnittet under, er det her retten som er den sakkyndiges oppdragsgiver. Og det er viktig at retten finner den sakkyndige som er best egnet for saken.¹⁹ Det vil være uheldig for saken om en rettsoppnevnt sakkyndig på forhånd har hatt mye kontakt med en av partene, dette er også et moment som kan tale for at sakkyndige som er brukt på etterforskningsstadiet i en sak ikke blir oppnevnt under hovedforhandlingen. Blir dette gjort kan det være gunstig med enten veiledning fra den rettsmedisinske kommisjon, eller å oppnevne flere sakkyndige for å få synspunkter fra en som ikke har vært i befatning med saken tidligere. Dette var også et av utvalgets kommentarer i NOU 2001:12; at det prinsipielt ikke bør brukes samme sakkyndig i retten som er blitt brukt av politiet.²⁰

2.6.2.2 Sakkyndige vitner.

Jeg vil først innlede med å rydde opp i begrepsbruken på dette området. Jeg vil i det følgende holde meg til terminologien ”sakkyndig vitne”, selv om det i praksis blir brukt både ”partsoppnevnte sakkyndige”, ”private sakkyndige”, ”partssakkyndige” og ”partsengasjerte sakkyndige”. I strpl. § 154 blir begrepet ”privat antatt sakkyndig” brukt.²¹ Man kan si at sakkyndige vitner står i en slags mellomstilling mellom vanlige vitner og sakkyndige. Sakkyndige vitner er personer som en part fremstiller for retten til avhøring, ikke en som retten selv oppnevner som sakkyndig. Det sakkyndige vitnet redegjør for sine egne erfaringer, men kommer også med faglige vurderinger angående saken. Eksempel på sakkyndig vitne kan være den siktedes lege, som nettopp på grunn av denne tilknytningen ikke har blitt oppnevnt av retten.²² Grunnen til dette er at det mellom pasient og lege, hvis det er behandling som har foregått i flere år, kan ha utviklet seg lojalitetsbånd som bevisst eller ubevisst kan spille inn når da denne legen skal uttale seg om sin pasient. Det er også

¹⁹ NOU 2001:12 side 56

²⁰ NOU 2001:12 side 121

²¹ Langbach, Tor. Sakkyndige vitner. LoR. 2006

²² NOU 2001:12 side 54

uheldig hvis det skal være et fortsatt samarbeid mellom pasient og lege når straffesaken er over.²³ Rollen som terapeut og sakkyndig er vanskelig å forene.

Hvorfor har vi dette? I Norge kan vi si at vi har en ordning med ”begge deler”, i motsetning til slik det er blant annet i England og USA, der partene kommer med sine egne sakkyndige vitner.

Det har vært en økning i bruk av partsengasjerte sakkyndige i straffesaker, dette kan det være flere grunner til, men fremstår som nokså uklart. En av årsakene finner vi når vi ser på gjenåpningssaker, tidligere gjenopptagelsessaker. Her er nye funn og bevis svært sentralt, jf. strpl. kap 27. Den domfelte engasjerer da ofte egne sakkyndige, eksempelvis rettspsykiatere i spørsmålet om strafferettslig tilregnelighet, og fører da den partsoppnevnte sakkyndige sine uttalelser som bevis i saken. Dette er et moment som taler for at det er gunstig med ordningen vi har i Norge i dag. Det er viktig at den som er tiltalt, eksempelvis for drap, har de beste muligheter til å få en rettferdig rettergang og fremmet sin uskyld når dette er tilfellet.

Økningen kan også skyldes at vi står overfor en holdningsendring hos forsvarere, de ønsker å føre sine egne bevis i saken. Dette fordi retten ikke vil oppnevne den foreslåtte sakkyndige, eller fordi det er ønske om en ekspertise som kan tale mot det den sakkyndige retten har oppnevnt, sier.²⁴ Men står vi her i fare for å få sakkyndige vitner som ikke er like objektive som en sakkyndig oppført av retten? Dom inntatt i Rt. 1998 side 1565 er et eksempel på at det er kommet synspunkter på dette fra domstolens side. Synspunktet som blir fremlagt her er at ” sakkyndige vitner vil nok i noen grad kunne avhjelpe rettens behov for sakkyndige råd og veiledning, men oftest ikke fullt ut. Rettsoppnevnte sakkyndige vil gjerne med en større grundighet utrede de mer generelle og spesielle spørsmål saken reiser. Det er også vesentlig at rettsoppnevnte sakkyndige vil være uten bindinger til partene, noe som ofte ikke vil være situasjonen for sakkyndige vitner. ”

²³ NOU 2001:12 side 122

²⁴ Artikkel av Ulf Stridbeck i festskrift til Vagn Greve.

Det følger av strpl. § 294 at saken skal opplyses på alle områder, både de områder som er til gunst og til ugunst for den siktede. Det at det er en økning i partsengasjerte sakkyndige kan føre til at saken blir for ensidig opplyst, og dette kan igjen påvirke utfallet i saken.

2.6.3 Antall sakkyndige

Det følger av Strpl. § 139 at hovedregelen er at det er én sakkyndig som skal oppnevnes, ”med mindre retten finner at saken krever to eller flere sakkyndige”, jfr paragrafens første ledd. Retten må her vurdere hva som er nødvendig i forhold til hver enkelt sak. Det er altså saken selv og dens art som er avgjørende for hvor mange sakkyndige som skal oppnevnes.²⁵

Det fremgår av forarbeidene at i saker der det blir reist forskjellige typer av sakkyndige tema, er det aktuelt med flere sakkyndige. Eksempler på dette er bruk av både en rettsmedisiner og en rettspsykiater.²⁶ I de saker hvor det er snakk om fullstendig rettspsykiatrisk undersøkelse av siktede blir det oppnevnt to sakkyndige, dette etter anbefaling fra Den rettsmedisinske kommisjon.²⁷ Slik denne regelen er utformet, har retten relativt vid adgang til å oppnevne to eller flere sakkyndige der dette ser ut som nødvendig. Saker hvor dette blir aktuelt er for eksempel saker med en betydelig vanskelighetsgrad eller saker som gjelder illeggelse av forvaring av en viss varighet.²⁸

2.7 Krav til habilitet.

Med habilitet menes det at man ikke har en slik tilknytning til saksforholdet eller sakens parter at vedkommende på grunn av dette må anses som uskikket til å medvirke i retten med en vurdering.²⁹ I strpl. § 142 stilles det et krav til habilitet hvis man skal virke som sakkyndig. Paragrafens første ledd sier: ”Når det kan unngås, bør det som sakkyndige ikke

²⁵ Se Rt. 1998 side 1456

²⁶ NOU 2001:12 s. 56

²⁷ NOU 2001:12 s. 56

²⁸ Bjerke/Keiserud (2001) side

²⁹ Gisle: Jusleksikon, side 133

oppnevnes noen som etter domstoloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.” Vi ser her at det ikke foreligger et absolutt habilitetskrav. Her må det foretas en konkret vurdering om det kan foreligge forhold som vil svekke habiliteten til den som er sakkyndig i saken. Det er også slik at retten ikke er bundet av grunner som ville gjort personen inhabil som dommer, men kan legge vekt på andre forhold når det skal vurderes om han bør oppnevnes, jfr. Rt.1978 s 876.³⁰ Har en person vært brukt som sakkyndig i en underinstans er ikke det til hinder for at den samme personen kan oppnevnes på nytt i forbindelse med anke, jfr. tvisteloven § 25-3(3) for de sivile sakers vedkommende. Der det bør vises varsomhet er når en person er ansatt i, eller har annen direkte tilknytning til det organ eller den institusjon som er anmelder, eller har uttalt seg i saken tidligere. Men her må det vurderes hvor nært forhold personene det gjelder har. Det bør også vises varsomhet med å oppnevne en lege som sakkyndig dersom denne legen har hatt den tiltalte som pasient, jf avsnitt 2.6.2.1.

Spørsmålet om habilitet kan ikke avgjøres på forhånd slik det gjøres for dommere etter domstolsloven § 117. Dette skal alltid avgjøres når den sakkyndige oppnevnes.³¹

”Som regel bør det heller ikke oppnevnes sakkyndige som står i avhengighetsforhold til hverandre. ”, jfr strpl. § 142 andre ledd. Et eksempel på dette kan være at det oppnevnes en professor i rettsmedisin for å uttale seg om dødstidspunktet på et offer. Det foreligger da stor usikkerhet angående tidspunktet og retten finner at det er nødvendig med ytterligere sakkyndig bistand. Da er det meget uheldig om den nye sakkyndige som blir innhentet er en rettsmedisiner som holder på med en doktorgrad og har den tidligere oppnevnte sakkyndige som sin veileder. Det vil her være stor sannsynlighet for at han ikke vil gå imot sin ”sjef” og komme med helt andre konklusjoner. Dette synes å være tilfelle i dom inntatt i Rt. 1968 side 105, der det var snakk om en skriftsakkyndig uttalelse fra en person, og så ble to av hans tidligere elever oppnevnt som sakkyndige ved siden av. Disse var da i en posisjon da de lett kunne føle et press på å ikke gå imot sin tidligere lærer. Vi kan også tenke at dette kan være en liknende situasjon der det er to kollegaer på samme arbeidsplass

³⁰ Straffeprosessloven bind 1 Med kommentarer av Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud

³¹ Straffeprosessloven bind 1 Med kommentarer av Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud

som begge driver med konkurrerende forskning på det samme fagfeltet og det vil da være prestisje for den ene å kunne komme med nye funn og si at kollegaen har tatt feil.

Kravet til habilitet er en viktig faktor når det kommer til å få riktige avgjørelser. Er en sakkyndig inhabil, vil hans uttalelser lett kunne bli farget av dette, og det kan igjen føre til at resultatet står i fare for å bli uriktig. Den sakkyndige skal kun uttale seg på et objektivt grunnlag og på bakgrunn av hans kompetanse. Et eksempel kan være at hvis en psykiater har behandlet en pasient i lang tid, kan dette være med på å gjøre objektive vurderinger i retten vanskelig.

Bestemmelsene om habilitet er også med å verne de som blir oppnevnt som sakkyndige. Det vil kunne oppstå situasjoner som kunne oppleves som lite hyggelig dersom en sakkyndig måtte uttale seg om en bekjent eller en i familien til den sakkyndige.

3 Den rettsmedisinske kommisjon.

Den rettsmedisinske kommisjon ble opprettet i 1900 med det formålet å være et kontrollorgan, og å foreta en kvalitetssikring av rettsmedisinske vurderinger i straffesaker. Det er strpl. § 146 som er hjemmelen for den rettsmedisinske kommisjon:

”Det skal for hele riket være en rettsmedisinsk kommisjon som veiledende organ i rettsmedisinske spørsmål. Medlemmene oppnevnes av Kongen. Kommisjonen kan deles i flere avdelinger. Kongen gir nærmere regler for kommisjonen og dens arbeidsordning.”

Den rettsmedisinske kommisjonen består også av to faggrupper, en som arbeider med alminnelige rettsmedisinske spørsmål og en som arbeider med de rettspsykiatriske.³²

Etter strpl. 147 har sakkyndige som uttalelser seg om rettsmedisinske spørsmål en innsendelsesplikt til Den rettsmedisinske kommisjon. Med rettsmedisin menes medisinsk

³² Bjerke (2002) side 139

kunnskap anvendt i en rettslig sammenheng.³³ De sakkyndige er pliktige til å sende inn erklæringene uavhengig om de avgir en samlet erklæring eller hver for seg. Det er i hovedsak de skriftlige erklæringene som omfattes av denne regelen. Men hvis det under hovedforhandlingen blir avgitt forklaringer som avviker fra den skriftlige erklæringen, skal det også sendes en kopi av dette til Den rettsmedisinske kommisjon, jfr. strpl. § 147 annet ledd. Retten har også i oppgave å se til at dette blir gjennomført, og rettens leder bør informere den sakkyndige om innsendelsesplikten.³⁴

3.1 Den rettsmedisinske kommisjons oppgaver.

Den rettsmedisinske kommisjons oppgaver reguleres av Forskrift for den rettsmedisinske kommisjon.³⁵ Det fremgår av § 3 i forskriften at den skal gjennomgå innsendte erklæringer, gi en vurdering av disse, og bistå i rettsmedisinske spørsmål. De har også ansvar for sakkyndig utdanning. Vi ser her at dette er en rekke momenter som er med på å sikre kvaliteten på de sakkyndige erklæringene, og hvis det foreligger eventuelle feilkilder ved de sakkyndige erklæringer, kan de bli plukket opp her. Et eksempel på at kommisjonen ”retter på” den sakkyndige erklæringen finner man i dom inntatt i Rt. 1985 side 397. Her fikk de sakkyndige beskjed om å fjerne en del av sin konklusjon fra erklæringen fordi kommisjonen fant at den ikke var faglig riktig.³⁶ Er det slik at kommisjonen finner vesentlige mangler i den erklæringen de sakkyndige har gitt, kan det i spesielle tilfeller være aktuelt å oppnevne noen av kommisjonens egne medlemmer som sakkyndige i saken, se strpl. § 139.³⁷

Det er viktig at retten får tilbakemelding på en sakkyndig erklæring som er sendt inn til kommisjonen før den treffer noen avgjørelse i saken, blir ikke dette fulgt kan det også føre

³³ NOU 2001:12 side 47

³⁴ Bjerke (2001) side 567

³⁵ FOR 2003-03-14 nr 294: Forskrift for den rettsmedisinske kommisjon.

³⁶ Rt 1985 side 397 (side 399-400)

³⁷ Bjerke 2001 side 568

til saksbehandlingsfeil.³⁸ Dette blir også understreket i dom inntatt i Rt. 1983 side 1378.³⁹ For at unnlatelse av tilbakemelding skal føre til saksbehandlingsfeil, må feilen være av en slik art at den har hatt innvirkning på dommens resultat.

Kommisjonens kontroll skal også sikre at det sakkyndige skjønnnet har en best mulig vitenskapelig forankring, og at like saker skal vurderes likt over hele landet.⁴⁰ Et eksempel på sikring av uttalelser på et område som kan være skjønnspregget finner vi i kommisjonens nyhetsbrev nr 4, 2000. Her sies det at for å sikre kvaliteten på de rettspsykiatriske undersøkelsene bør det oppnevnes to rettssakkyndige. Den rettsmedisinske kommisjon har også en rådgivende rolle, forskriftens § 3 bokstav b. Dette skjer blant annet i form av årsmeldinger og orienteringsskriv om temaer eller prinsipielle spørsmål kommisjonen har drøftet.⁴¹

3.2 Fungerer den rettsmedisinske kommisjon slik vi ønsker?

Det er helt klart et behov for den rettsmedisinske kommisjon, både som et rådgivende organ, men også som et kontrollorgan. Det hender at de sakkyndige avgir erklæringer som blir presentert som konklusjoner basert på sikker vitenskap som viser seg å være feil.⁴² Den rettsmedisinske kommisjon kan bidra til å avdekke slike feil. Det forekommer også at de sakkyndige har misforstått hva det er de skal avgi en erklæring om, og dette er noe den rettsmedisinske kommisjon lettere kan fange opp enn retten.

For at den rettsmedisinske kommisjon på best mulig måte skal fungere som et kontrollorgan, er det viktig at det blir sendt inn erklæringer til den. De siste årene er har det

³⁸ Bjerke 2001 side 568

³⁹ ”I praksis har det også vært krevd at sak om sikring ikke skal søks fremmet før en har fått en uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon jfr. Riksadvokatens rundskriv av 4. Februar 1948. ”, jfr Rt 1983 side 1378 (side 1381)

⁴⁰ NOU 2001:12 side 105

⁴¹ NOU 2001:12 side 111

⁴² Et eksempel på dette er inntatt i Rt 2003 side 940

vært en økning i antall erklæringer som er blitt sent inn, og det er en bra utvikling.⁴³ Jo mer skjønnsmessige vurderinger en sakkyndig erklæring inneholder, desto mer behov har den for å bli kontrollert av Den rettsmedisinske kommisjon.⁴⁴

Slik reglene er i dag følger det ikke noen plikt for de sakkyndige som bare gir muntlig erklæring etter strpl. § 143 til å sende inn erklæring til Den rettsmedisinske kommisjon. Det skal her bemerkes at Den rettsmedisinske kommisjon i sine retningslinjer anbefaler skriftlighet, dette fordi det skal være mulighet for kontroll i ettertid. Det skulle helst vært slik at man hadde en garanti for at det de sakkyndige la frem i retten alltid var riktig, men dette blir nok ren ønsketenkning. Det kan jo hevdes at behovet for kontroll av muntlige erklæringer er like stort som for de skriftlige, men det byr på utfordringer i praksis. En mulighet hadde vært at den sakkyndige i ettertid skrev ned det han hadde sagt i retten, så ble det sendt inn til Den rettsmedisinske kommisjon for kontroll, men dette vil vanskelig la seg gjennomføre.⁴⁵ Det at det på samme måte ikke er mulighet for noen ekstern kontroll av det et sakkyndig vitne sier, f. eks legen til den tiltalte, taler for det første for at retten bør være varsom i sin vektlegging av erklæringen, men at det også kan være lite hensiktsmessig av retten å oppnevne vitnet som sakkyndig.

Å fremlegge sakkyndige erklæringer til kontroll for den rettsmedisinske kommisjon har den sakkyndige adgang til å gjøre, selv om det ikke skulle foreligge noen plikt etter strpl §147.

I dag er det slik at ansvaret for å sende inn erklæringene til Den rettsmedisinske kommisjon etter strpl. 147 ligger hos de sakkyndige selv. Det er grunn til å sette spørsmålstegn ved om dette er det mest hensiktsmessige med tanke på å sikre kontrollen av de sakkyndige erklæringene. Det ble foreslått i NOU 1996:15 at dette ansvaret burde legges til påtalemyndigheten og utvalget til NOU 2001:12 tilsluttet seg også dette synet.⁴⁶ Dette er absolutt en mulighet som vil gjøre at oppfyllelsen av strpl 147 i praksis i større grad vill bli

⁴³ NOU 2001:12 side 134

⁴⁴ NOU 2001:12 side 139

⁴⁵ NOU 2001:12 side 139

⁴⁶ NOU 1996:15 side 124 og NOU 2001:12 side 142

etterlevd. Den ordningen som er i dag med at de sakkyndige selv har ansvaret, gjør at det er mindre rom for kontroll med at erklæringene faktisk blir sendt inn. Skulle man flytte ansvaret bort fra de sakkyndige og over på påtalemyndigheten, ville dette kreve en endring av strpl § 147. Dette burde også gjelde skriftlige erklæringer som blir gitt av et sakkyndig vitne.⁴⁷

4 Et lite blikk mot amerikansk rett

4.1 Oversikt

Det blir nå en kort redegjørelse for hvordan reglene for bruk av sakkyndige i USA er sammenliknet med her i Norge. Reglene til hver enkelt stat blir ikke behandlet. Deretter følger en gjennomgang av undersøkelsen Saks og Koehler gjorde for å belyse feilkildeproblemet ved bruk av sakkyndige i straffesaker.

I USA er reglene for bruk av sakkyndige i straffesaker litt annerledes enn de vi har det i Norge. Her har vi som sagt ordningen med rettsoppnevnte sakkyndige og sakkyndige vitner. I Amerikansk rett er det slik at hver part stiller med egne sakkyndige vitner, ”expert witnesses”⁴⁸ og man har da en ”battle of the experts” i rettsaken.

Det er ”U.S Federal Rules of Evidence (FRE)”, Rule 702⁴⁹, som er regelen som omhandler utsagn fra sakkyndige vitner i føderale domstoler. Denne regelen inneholder tre vilkår som må være oppfylt for at en person skal få status som sakkyndig vitne. Dette er ”the knowledge test”, ”the helpfulness test” og ”the qualification test”.⁵⁰ Det fremgår her at det sakkyndige vitnet må ha en viss kunnskap og være kvalifisert for at det skal få status

⁴⁷ NOU 2001:12 side 142

⁴⁸ Åge Lind, Engelsk-norsk juridisk ordbok (2007)

⁴⁹ <http://www.law.cornell.edu/rules/fre/rules.htm#Rule702>

⁵⁰ Bert Black and Patrick W. Lee (1997) side 18 og 19

som sakkyndig. Men kravene er her på langt nær ikke så strenge som vi har i Norge, det er for eksempel ikke det kravet til høy utdanning. Det er også vanlig at det sakkyndige vitnet redegjør for sin kunnskap og kvalifikasjoner, sine "credentials", i retten. Dette er noe som ikke er like vanlig hos oss.

I USA har bruk av sakkyndige i de siste årene vært oppe til debatt flere ganger.⁵¹ Det blir også diskutert om det i større grad skal bli tatt i bruk "court-appointed experts" som da vil være sakkyndige oppnevnt av retten, altså tilsvarende det vi her i Norge kaller rettsoppnevnte sakkyndige.⁵² Det er Rule 706⁵³ som omhandler "court-appointed experts". Vi ser at bruken av "court-appointed experts" er annerledes enn hvordan rettsoppnevnte sakkyndige blir brukt her. Det er mer i spesielle tilfeller retten oppnevner sakkyndige etter denne regelen. Det følger av regelens siste ledd at partene alltid har adgang til å engasjere sine egne "expert witnesses", og det er dette som er vanlig å gjøre.⁵⁴ De sakkyndige vitnene i USA har i større grad den funksjonen at de skal tilfredsstille den som har engasjert dem, en av partene, enn vi finner her i Norge.

En av årsakene til at bruk av sakkyndige i USA skiller seg såpass mye fra situasjonen her er nettopp fordi hele regelverket om bevisførsel er annerledes, uten at det er anledning til å gå noe mer inn på det her. En annen årsak kan også være at det er en rådende oppfatning at det er partene som har ansvaret for bevis, herunder bruken av sakkyndig bistand, og at det skal være minst mulig offentlig styring på disse områder.⁵⁵ Dette skiller seg i stor grad fra våre tradisjoner og hvordan vår rettergang er bygd opp.

⁵¹ P.T.C Van Kampen, Expert Evidence Compared (1998) side 4 og 5

⁵² Åge Lind, Engelsk-norsk juridisk ordbok (2007) side 78

⁵³ <http://www.law.cornell.edu/rules/fre/rules.htm#Rule706>

⁵⁴ P.T.C Van Kampen, Expert Evidence Compared (1998) side 137

⁵⁵ P.T.C Van Kampen, Expert Evidence Compared (1998) side 137 og 138

4.2 Amerikanske funn

Jeg skal nå ta for meg undersøkelsen til Michael J. Saks og Jonathan J. Koehler, som ble publisert i artikkelen ”The Coming Paradigm Shift in Forensic Identification Scienc.” i magasinet Science i august 2005. Videre skal jeg se på om funnene som blir gjort kan overføres til rettstilstanden i Norge.

Denne undersøkelsen tar også for seg kriminalteknikk, både det som blir utført av sakkyndige og det som politiet utfører. Dette blir ikke behandlet her da dette faller utenfor oppgavens problemstilling.

4.2.1 Saks og Koehler

De amerikanske forskerne Saks og Koehler gjorde i 2005 en undersøkelse av 86 rettssaker i USA, alle med fellende dom som resultat, hvorav 14 av disse var dødsdommer. Senere viste DNA-analyser at gjerningsmannen var uskyldig. I 63 % av disse sakene hadde sakkyndige vurderinger medvirket til resultatet. Det var bare øyenvitneforklaringer som stod for flere feil, disse på 71% . ” Forensic science testing error” som det foreligger hele 63% av er feilaktige sakkyndige vurderinger. Det vil si at den sakkyndig har foretatt feilaktige vurderinger av det materialet som er blitt fremlagt. Når det gjelder årsaker til dette viser jeg til avsnitt 4.2 ⁵⁶ På bakgrunn av dette tar de opp temaet om det er behov for et paradigmeskifte innen bruk av sakkyndige. Er dette forhold som vi kan tro også gjelder for Norge? ⁵⁷

Saks og Koehler sine funn er oppsiktsvekkende. Det vil si at de sakkyndiges vurderinger i stor grad må ta mye av ansvaret for justismord, men antagelig også at skyldige mennesker går fri.

Et annet viktig moment som undersøkelsen til Saks og Koehler viser er at de sakkyndige gav falske eller misledende vitnemål for retten i hele 27 % av tilfellene. ⁵⁸ Med misledende

⁵⁶ Saks og Koehler: Science 2005 side 892.

⁵⁷ Apollon: Sakkyndige truer rettsikkerheten

⁵⁸ Saks og Koehler: Science 2005 side 892

vitnemål kan man forstå at den sakkyndige leder retten til å tro på noe som ikke er tilfellet. Falske vitnemål vil si at den sakkyndige avgir en forklaring som strider mot det som er sant.

Hva er så årsaken til dette? Hvorfor har de sakkyndige tatt feil i så mange av de sakene som Saks og Koehler har undersøkt?

Saks og Koehler mener at det er det flere årsaker til dette. En av dem er at de sakkyndige ikke har den utdanningen som trengs. Mange av dem som blir brukt som sakkyndige har ikke høyere utdanning, og utdanningsnivået kan variere veldig. Dette må sees på som meget uheldig, mangel på utdanning vil føre til et lavere nivå på fagkunnskapen til den sakkyndige. Selv om personlig egenskaper vil spille inn, vil det i en rekke tilfeller være fare for feilaktige faglige vurderinger når fagkunnskapen er for lav. Jeg vil her kommentere at vi i Norge har et langt ”jevnere” faglig nivå på de sakkyndige. Dette er noe som jeg utdyper mer i neste avsnitt.

En annen årsak som forskerne påpeker er at de sakkyndige i en viss grad lar seg påvirke av omgivelsene rundt seg, noe som er menneskelig. Og når det er snakk om en alvorlig straffesak med stort press, er det nok ekstra nærliggende at dette kan skje. Media kan ha uttalt seg i lang tid om saken, og det kan være utfordrende for en sakkyndig å legge sine personlige oppfatninger helt til side. Det er ofte slik at man i tvilstilfeller, og på områder hvor en kanskje må ta skjønnsmessige vurderinger, legger til grunn noe man finner som er med på å bygge opp under en oppfatning som man allerede besitter.⁵⁹

Saks og Koehler mener også i noen tilfeller at de sakkyndige tolker overfladisk likhet mellom to funn som en sannsynlig sammenheng, uten å vurdere at likheten også kan være en tilfeldighet.⁶⁰ Et eksempel på dette kan vi se når det kommer til vurdering av bitemerker hos offeret. Uttaler den sakkyndige at det er en sammenheng mellom tannstillingen til den tiltalte og bitemerker funnet på offeret kan dette føre til at retten mener det er den tiltalte

⁵⁹ Brandtzæg (2007) side 73

⁶⁰ Saks og Koehler: Science 2005 side 892

som har bitt offeret. Gjennom rettspraksis (Torgersensaken) ser vi at dette er områder hvor sakkyndige kan ha tatt feil. Det kan her være fullt mulig at det er flere enn den tiltalte som kan ha en tannstilling som passer til bitemerkene.⁶¹ Jeg mener at hvis en skal benytte seg av slike typer bevis på en forsvarlig måte, må det også legges frem og sannsynliggjøres hvor mange andre enn tiltalte som kan ha en tannstilling som kan passe til merkene som er blitt avsatt på offeret. Dette vil også gjøre at retten kan vurdere det sakkyndige beviset på et mer faglig grunnlag.

Saks og Koehler avdekket også at bevistypen de sakkyndige skulle vurdere virket inn på hvor stor feilprosenten var. Analyse av håndskrift hadde en feilprosent på 63, mens å identifisere merker etter bitt var på 64 %.⁶² Det må først bemerkes her at feilprosentene som forskerne har funnet er meget høye. Dette er noe som taler for at slike typer bevis burde sees på med kritiske øyne når retten skal vektlegge dem. Ut ifra disse tallene kan det se ut som at det har betydning hvilke type bevis den sakkyndige får presentert. Dette er også noe retten bør ta med i sine vurderinger.

Saks og Koehler mener at tiden er inne for forandringer i hvordan de sakkyndige arbeider. De mener at de sakkyndige mer må ha en vitenskaplig vinkling til spørsmålene som domstolene setter dem til å løse. Dette vil gi et bedre grunnlag for domstolene å legge vekt på de sakkyndige sine uttalelser.⁶³ Skal man få ned feilprosenten på det sakkyndige arbeider mener forskerne at økt bruk av blindtester er en måte å gjøre dette på, noe det ikke blir gjort noe særlig av i dag.⁶⁴

4.2.2 Kan dette overføres til Norge?

Undersøkelsen til Saks og Koehler er av meget stor interesse, men er det å anta at disse funnene også forekommer i Norge? Per Brandtzæg mener dette i sin artikkel ”

⁶¹ Aas: Sakkyndige truer rettssikkerheten, side 2

⁶² Saks og Koehler: Science 2005 side 895

⁶³ Brandtzæg 2007 side 74

⁶⁴ Saks og Koehler: Science 2005 side 896

Rettsmedisinsk sakkyndighet i Torgersen-saken”. Dette begrunner han blant annet med et økende antall justismord som er blitt avslørt her i Norge den siste tiden.⁶⁵ Jeg vil bemerke at det her i Norge ikke er blitt foretatt noen tilsvarende undersøkelse, så man har ikke noe konkret empirisk å sammenlikne med. På den annen siden kan man jo anføre at hvorfor skulle vi i Norge være så mye bedre enn USA på dette området? Det vil være uklart om omfanget er like stort som det er i USA, da er det nærliggende å anta at typen av feil er mer sammenliknbar. Ut ifra hvordan det sakkyndige arbeidet blir gjort her og rutiner rundt dette, med blick mot rettspraksis på området, skal jeg si noe rundt dette.

Hvis man ser på Liland-saken som jeg behandlet i avsnitt 4.6 ser vi at funnene Saks og Koehler peker på samsvarer med mange av de samme feilene som ble gjort av de sakkyndige i denne saken. På den annen side kan man ikke si at denne saken representerer en ”gjennomsnittlig” straffesak i Norge.

Det skal vanskelig la seg gjøre å finne en fremgangsmåte som gjør at man har en garanti for at uttalelser de sakkyndige kommer med til en hver tid vil være hundre prosent korrekte, akkurat denne problemstillingen kommer jeg tilbake til senere. Men her i Norge har vi som sagt Den rettsmedisinske kommisjon som et kontrollorgan, og hadde vi fått en lovfesting om at alle rettsmedisinske erklæringer både fra rettsoppnevnte sakkyndige og sakkyndige som partene selv bringer inn for retten, skal sendes inn til kontroll hos den rettsmedisinske kommisjon, kunne dette gjøre at det ligger til rette for en større garanti av riktigheten på erklæringene. På den andre siden har vi eksempler på at retten ikke alltid følger den rettsmedisinske kommisjon sine anbefalinger når det gjelder vurderinger og vektlegging av de sakkyndiges erklæringer. Et eksempel på dette finner vi i Torgersen-saken, der påtalemyndigheten ikke fulgte de kritiske uttalelsene Den rettsmedisinske kommisjon hadde både til tannbitt-sporet og avføringsbeviset som ble fremlagt i saken.⁶⁶

⁶⁵ Brandtzæg (2007) side 76

⁶⁶ Brandtzæg (2007) side 78

Et annet moment som taler for at tilstanden ikke er slik her i Norge er at vi har en bedre skolering av de sakkyndige. Det fremgår av studien som Saks og Koehler har gjort at de fleste sakkyndige i USA ikke har høyere utdanning. De som blir brukt som sakkyndige i Norge har i det vesentlige høy utdanning på området. Den rettsmedisinske kommisjon står også for opplæring av sakkyndige, dette fremgår av kommisjonens forskrifter. Dette er også med på å sikre at det ikke er hvem som helst som kan være sakkyndige, men eksperter på det fagfelt som den sakkyndige er oppnevnt til å si noe om. Funnene som blir gjort i undersøkelsen gjelder ikke bare rettsmedisinsk sakkyndighet, men på flere typer. Ser man på problemstilling med utdanning blant sakkyndige i et vidt spekter, vil man nok i Norge også finne områder det blir brukt sakkyndige uten høyere utdanning. Det kan her tenkes en fagutdannet bilmekaniker som blir hentet inn til å redegjøre for feil i en bilmotor ved en bilulykke. I USA vil man ha en større fagkrets å ta av, og det vil nok være større miljøer innen forskning enn vi finner her i Norge. På den annen side har samfunnet vårt blitt slik at selv om Norge er et lite land, er det ikke vanskelig å tilegne seg kunnskap om forskning på tvers av landegrensene.

Et område som skiller Norge fra USA er som sagt oppnevningen av sakkyndige. I USA er det kun partene selv som medbringer sine egne sakkyndige og de benytter seg ikke av rettsoppnevnte sakkyndige i den grad det gjøres her, jeg viser her til avsnitt 4.1.

Det at en sakkyndig er oppnevnt av retten kan medføre at den sakkyndige er mer uavhengig og kommer med mer objektive vurderinger enn det en partsengasjert sakkyndig vil gjøre. Grunnen til at jeg sier men er at Liland-saken ble et eksempel på at dette ikke alltid stemmer.⁶⁷ Den sakkyndige kan også bli farget av det påtalemyndigheten mener, særlig hvis det er for mye kontakt mellom den sakkyndig og etterforskerne før saken skal opp for retten. Men rettsoppnevnte sakkyndig vil likevel være under mer kontroll av retten enn det som vil være tilfelle for sakkyndige i USA. Om retten i seg selv er bedre skikket til å oppnevne sakkyndige enn partene selv, hvis partene har engasjert faglig dyktige advokater,

⁶⁷ Se avsnitt 6.2.3

er det mulig at den ikke er, men som nevnt tidligere kan det være lett for at en partsoppnevnt sakkyndige kommer med erklæringer som oppdragsgiver vil høre.

Et av hovedpoengene til Saks og Koehler i deres artikkel er at mye ny teknologi, særlig DNA⁶⁸, nå gjør at man kan så tvil om en del tidligere uttalelser fra sakkyndige er riktig. Dette er et poeng som er viktig å ta med seg, da det er svært viktig at sakkyndige er oppdatert på det nyeste innen teknologi og at de beste og sikreste vitenskapelige metodene blir brukt. Dette har også professor Saks poengtert i artikkelen ” The Need for a Paradigm Shift: What DNA Can Teach the Traditional Forensic Sciences ”⁶⁹

Arbeidet til Saks og Koehler belyser en rekke viktige og interessante spørsmål vedrørende det arbeidet som blir utført av de sakkyndige. Men å automatisk si at forholdene er akkurat slik i Norge også synes jeg blir for generaliserende uten at man har foretatt noen liknende undersøkelse her. I artikkelen blir det også brukt et noe videre begrep enn det vi legger til grunn når vi snakker om sakkyndige. Her er det tale om ”forensic scientists” som også omfatter kriminaltekniske undersøkelser. Men at samme typer av feilkilder også forekommer her, og at det er rom for forbedringer her i landet, er det liten tvil om.

Undersøkelsen har blitt omtalt og kommentert ved flere anledninger her i Norge. Gjenopptakelseskommisjonen fikk den fremlagt i forbindelse av vurdering om gjenåpning av Torgersen saken i 2004, i et brev fra Ståle Eskeland med vurderinger av undersøkelsen i forhold til de sakkyndige bevisene i saken foretatt av dr. Brandtzæg.⁷⁰ Kommisjonens vurdering av undersøkelsen var at den ikke hadde noen direkte overførbar verdi til norske forhold.⁷¹ Det er altså noen uenigheter om man kan si at det undersøkelsen viser også er

⁶⁸ Deoksyribonukleinsyre, forkortet DNA, er den viktigste kjemiske bestanddelen i kromosomene og er materialet som genene våre er bygd opp av. Et annet navn som beskriver egenskapene til DNA er ”arvemolekylet”.

⁶⁹ Inntatt i Brandtzæg (2007)

⁷⁰ Sak nr. 2004-00071 side 55 (www.gjenopptakelse.no)

⁷¹ Sak nr. 2004-00071 side 69 (www.gjenopptakelse.no)

tilfelle her i Norge. Et moment er jo også at reglene på området er ganske forskjellig i USA og Norge. I lys av drøftelsen over og i dette punktet vil jeg si at resultatene i undersøkelsen ikke kan overføres til Norge, men er av den verdi at den belyser viktige problemstillinger ved bruk av sakkyndige som også er relevant for Norge.

Et annet moment knyttet til dette er at det kan være vanskelig å innrømme egne feil. Det vil følge med en viss prestisje å bli oppnevnt til sakkyndig i store og vanskelige straffesaker, der også mediedekningen og presseomtalen vil være stor.⁷² Dette kan føre til at det å innrømme at man har foretatt en feil vurdering kan gi frykt for et karrieremessig nederlag.

5 Har de sakkyndige alltid rett? Feilkilder ved sakkyndighetserklæringer

5.1 Innledning

I straffesaker er sannheten meget viktig. Blir uskyldige mennesker dømt for noe de ikke har gjort er det en katastrofe. Kravene til sikkerheten omkring faktum ved avgjørelse på strafferettens område er derfor høye. Det holder ikke med alminnelig sannsynlighetsovervekt når det kommer til skyldspørsmålet, skylden skal være bevist ut over rimelig tvil. Dommer i slike saker bør derfor baseres på den best tilgjengelige kunnskapen vi har.⁷³

Vi kan si at sannhetskravet og kunnskapsnivået retten besitter er med på å avgjøre behovet for sakkyndige uttalelser.⁷⁴

Det vil nå bli sett litt nærmere på feilkilder ved sakkyndighetserklæringer. Feilkilder som kan oppstå er mange, så en utømmende oversikt er vanskelig å gi. Men en del er blitt dokumentert gjennom rettspraksis og noen er lettere å oppdage enn andre. Jeg vil først

⁷² Brandtzæg (2007) side 18

⁷³ Brandtzæg (2007) side 17

⁷⁴ Brandtzæg (2007) side 17

gjennomgå forskjellige typer av feilkilder før jeg ser på noen eksempler på dette gjennom rettspraksis.

5.2 Faglige feil.

Det første man her ofte tenker på er at ekspertene på området, altså den sakkyndige, gjør feil ved å bruke feil data i en sak, eller det oppstår feil når disse skal analyseres. Dette kan komme av at den sakkyndige ikke gjør en grundig nok jobb og overser viktige elementer. Den faglige kompetansen hos den sakkyndige er kanskje ikke høy nok, eller han er ikke godt nok oppdatert på de nyeste metodene innen fagfeltet eller forskningsresultater.⁷⁵ Man kan fint være faglig kompetent på et tidspunkt, men har man ikke holdt seg oppdatert gjennom f. eks kurs eller etterutdanning, kan dette gjøre at en ikke innehar riktig kompetanse på nåværende tidspunkt. I dom inntatt i Rt. 2003 side 940 som det blir redegjort for i punkt 6.3.2 var dette tilfelle. Her foretok sakkyndige konklusjoner basert på vitenskapelige metoder som forskning blant annet i USA mente var uriktig, uten å ta dette med i sine betraktninger.

5.2.1 Hvordan oppdage faglige feil

For å oppdage at det har skjedd en faglig feil, må det oppstå en mistanke om det. En garanti for at mistanken oppstår har man jo ikke, så alle feil vil aldri kunne bli oppdaget. Etter at den sakkyndige har produsert et sakkyndigbevis, er det jurister som videre håndterer dette beviset i straffesaken. Man kan da stille spørsmålet om de har noen forutsetninger for å kunne oppdage feil eller mangler ved dette beviset.⁷⁶ Her vil advokaten, henholdsvis forsvareren eller bistandsadvokaten spille en viss rolle. For å belyse dette kan det vises til de sedelighetsakene som jeg behandler under punkt 6.3, der mye av de sakkyndige bevisene var uriktige. Her kunne forsvareren stilt spørsmål ved de sakkyndige bevisene siden det forelå lite sammenlikningsgrunnlag for konklusjonene, og amerikansk forskning

⁷⁵ Brandtzæg (2007) side 18

⁷⁶ Brandtzæg (2007) side 19

på området ble oversett. Men dette kan helt klart være vanskelig og stiller høye krav til advokaten.

Feil vil også kunne oppdages av sakkyndige på andre fagfelt, en del fag vil ha noen felles metoder og tenkemåter. Et eksempel på dette vil være statistikk. Statistisk analyse finner man på mange fagområder. Er det foretatt statistiske feil i analyser av medisinsk materiale er dette noe også en forsker innen økonomi kunne ha mulighet for å se.⁷⁷

Når det kommer til rettsmedisinsk sakkyndighet har Den rettsmedisinske kommisjon blitt opprettet som kontrollorgan, der et av formålene nettopp er å sikre kvaliteten på de sakkyndige bevisene. Et slikt organ mangler på andre typer fagområder. Motekspertise på mange fagfelt kan mange ganger være vanskelig å få tak i, fordi det på mange områder kun vil være ”kollegaer” som vil ha nok kompetanse til å avdekke feil ved beviset. Denne problemstillingen med kollegaer som moteksperter vil bli behandlet litt senere.

5.3 Skjønn

En del av de uttalelser de sakkyndige kommer med og bevis som blir lagt frem, vil ha et skjønnsbasert element i seg. Skjønnsvurderinger vil være individuelle, personlige erfaringer, der blant annet tid og sted vil spille inn.

Et eksempel på sakkyndigbevis som har stor grad av skjønnsvurdering i seg finner vi på rettspsykiatrien sitt område, nærmere bestemt vurderinger av sinnstilstander på et gjerningstidspunkt. I tilfeller der straffeloven § 44 kommer til anvendelse, må den sakkyndige foreta flere skjønnsmessige vurderinger.⁷⁸

⁷⁷ Brandtzæg (2007) side 20

⁷⁸ Rosenqvist, Randi. Vurderinger av rettsmedisinske bevis i straffesaker. TfS.nr 4 2008

De sakkyndige bruker også skjønn når det skal velges ut relevant informasjon fra opplysningene om den siktedes helse, sakspapirer og når de snakker med personen. Dette vil fremstå som et usikkerhetsmoment ved rettspsykiatriske vurderinger.⁷⁹

5.4 Troen på egen kompetanse

De aller fleste som blir oppnevnt som sakkyndig i en alvorlig straffesak, besitter en meget høy faglig kompetanse, og er ofte anerkjente spesialister på området. Dette er personer som har arbeidet med akkurat dette feltet i mange år og har mange ganger fått bekreftet at de innehar en stor faglig dyktighet, noe som medfører at troen på egen kompetanse og selvsikkerheten rundt det de holder på med ofte er stor. Dette er det selvfølgelig viktig at sakkyndige har når de skal ta selvstendige avgjørelser om kompliserte faglige problemstillinger. Men dette kan også føre til at de sakkyndige kan overdrive hvor sikre deres konklusjoner er.⁸⁰ Og det kan også forekomme at de rett og slett overvurderer sin egen faglig dyktighet og kompetanse på området.⁸¹

⁷⁹ Rosenqvist, Randi. Vurderinger av rettsmedisinske bevis i straffesaker. TfS.nr 4 2008

⁸⁰ Rosenqvist, Randi. Vurderinger av rettsmedisinske bevis i straffesaker. TfS.nr 4 2008, side 420

⁸¹ Mathiesen: En glad humle i sort kappe, side 8

6 Eksempler på feilkilder hentet fra praksis

6.1 Innledning

Feilkildeproblematikken ved de sakkyndige erklæringene vil nå bli belyst med en gjennomgang av Liland-saken og to sedelighetssaker fra 1990-tallet, der erklæringene til de sakkyndige viste seg å ikke bygge på riktig vitenskap på området.

6.2 Liland- saken

6.2.1 Kort presentasjon av saken

Håkon Edward Johansen og John Olav Larsen ble 24. desember 1969 funnet døde i Larsens bopel i Fredrikstad. De hadde store skader i hodet. Samme dag som de to ble funnet ble Per Kristian Liland pågrepet i nærheten av åstedet. Liland ble siktet for drapene og varetektsfengslet 27. desember 1969. I Eidsivating lagmannsrett ble han 3. juli 1970 dømt til fengsel på livstid og til sikring på inntil 10 år for drapene.

Liland anket dommen, men Høyesterett tok ikke anken til følge.⁸² Saken ble begjært gjenopptatt i 1971, men dette ble forkastet i lagmannsretten. Så påkjærte Liland kjennelsen til Høyesteretts kjæremålsutvalg, men dette førte heller ikke frem. Ny begjæring om gjenopptakelse ble fremsatt etter at sikringstiden hadde løpt ut 23. juni 1993, og denne ble da tatt til følge.⁸³ 21. november 1994 ble Liland frifunnet i Eidsivating lagmannsrett.⁸⁴

6.2.2 Gjennomgang av det sakkyndige arbeidet i saken

En viktig oppgave for de sakkyndige i denne saken var å fastslå tidspunktet for når drapene hadde skjedd. Liland kunne bare kobles til åstedet den 22. desember, og det var også dette tidspunktet som stod i tiltalen. Likene ble brakt inn til Rettsmedisinsk Institutt ved Universitetet i Oslo, der de ble obdusert av professor Lundevall som også ble oppnevnt

⁸² Rt.1970 side1378

⁸³ NOU 1996:15 side 9

⁸⁴ NOU 1996:15 side 10

som sakkyndig i saken.⁸⁵ Obduksjonen fant sted 27. desember, og Lundevall slo fast da at ofrene var blitt drept mellom 23. og 24. desember. Det forelå kunnskap om at begge ofrene var veldig beruset 22. desember. Under obduksjonen ble det slått fast at Johansen var edru da han ble drept, mens Larsen fortsatt hadde alkohol i blodet. Det ble antatt at Johansen hadde levd lenger, dette blant annet på bakgrunn av at det hos han ble funnet tegn til ”celleinnvekst” i hjernen.

Før saken skulle opp for retten ble det ikke utarbeidet noe skriftlig materiale fra de sakkyndiges side, og det ble derfor bare fremlagt muntlige forklaringer. Tidspunktet for når drapene var funnet sted ble som sagt viet mye tid, og under hovedforhandlingen støttet den andre sakkyndige professor Giertsen opp under Lundevalls antatte tidspunkt for når Johansen døde. Det ble i alle fall oppfattet slik av retten, at det var sannsynlig at ofrene døde 22. desember, selv om Giertsen sa at Johansen kunne ha levd lenger basert på ”celleinnvekst”-funnene. Det ble heller ikke sendt inn noen erklæring til den rettsmedisinske kommisjon for kontroll.⁸⁶

Før saken ble begjært gjenopptatt for andre gang var det flere sakkyndige som nå så på saken, og kom frem til at de vurderinger som ble foretatt av professor Lundevall ikke var riktige. Dødstidspunktet som da ble anslått var feil, også konklusjonen om at Johansen hadde vært i live lenger enn Larsen.⁸⁷

De nye erklæringene viste at ved hodeskader ville hjernen vært oppsvulmet etter en viss tid, og Johansens hjerne hadde normal vekt. Johansen hadde heller ikke oppsvulmede slimhinner, som er noe som vil oppstå hos en person som har ligget bevisstløs en god stund.⁸⁸ Det viste seg at de rettsmedisinske funnene som ble gjort ikke var riktige, og drapstidspunktet som ble lagt til grunn da Liland ble dømt stemte ikke.

⁸⁵ NOU 1996:15 side 62

⁸⁶ Ot.prp. nr 70 (2000-2001) side 93

⁸⁷ NOU 1996:15 side 132

⁸⁸ NOU 1996.15 side 132

6.2.3 Feil ved det sakkyndige arbeidet

Det er flere tilfeller av svakheter ved sakkyndige arbeidet i denne saken, og det skal nå bli sett på noen av dem.

For det første forekommer det flere faglige feil. Det ble ikke foretatt noen blindtester overhodet, så sammenlikningsgrunnlaget var tynt. Å ha et sammenlikningsgrunnlag for en vurdering er meget viktig i forhold til hvor mye vekt som skal tillegges det resultatet man kommer til. Vekten på hjernen til Johansen ble ikke vurdert, det burde helt klart blitt gjort og sammenliknet med andre liknende funn.

Det ble også lagt veldig stor vekt på celleinnveksten som ble gjort funnet hos Johansen. Som sagt tidligere, etter obduksjonen som professor Lundevall foretok, mente han at dette var å finne hos Johansen og at han hadde levd lenger. Lundevall benyttet seg ikke av mikroskop under obduksjonen, og slike funn kan bare sees uten mikroskop når det har gått flere døgn, ikke etter 12 timer som her var tilfellet.⁸⁹ Det er svært kritikkverdig at Lundevall ikke benyttet mikroskop under obduksjonen. Det er noe som må antas å være lett tilgjengelig under en obduksjon. Og hvordan kan han ha gjort disse funnene uten å ha benyttet seg av det? Dette er en helt klar faglig svakhet ved det sakkyndige arbeidet, men peker også i retning av en forutinntatt holdning om at Liland var drapsmannen, og at de sakkyndige da lette etter funn som kunne bygge opp under dette.

For det andre er det også uheldig at det ikke ble utarbeidet noe skriftlig materiale som ble sendt inn til den rettsmedisinske kommisjon. En vurdering av dem kunne kanskje oppdaget noen av de faglige feilene som ble gjort. Det at det også kun ble fremlagt muntlige sakkyndige erklæringer i retten og ikke skriftlige vil jeg også si svekket saken, og dette er noe også domstolen burde se viktigheten av.

Det forelå nok også en viss grad av forutinntatthet hos de sakkyndige. Det var også en meget tett dialog mellom politiet, som selvsagt var interessert i å finne ofrenes drapsmann,

⁸⁹ NOU 1996:15 side 56

og professor Lundevall i forkant av saken. Det at han da blir oppnevnt som sakkyndig i saken kan sees på som uheldig. Han kan ha blitt ”farget” av politiets synspunkter og det kan ha gjort til at de faglige vurderingene ble svekket.⁹⁰

6.2.4 Sluttkommentarer til Lilandsaken

I denne saken uttalte de sakkyndige seg om rekke kompliserte rettsmedisinske spørsmål som retten ikke hadde grunnlag for å vurdere kritisk. Det retten kunne vurdert i sterkere grad var å holde de sakkyndige bevisene opp mot andre bevis, for eksempel det at en rekke vitner hadde sett de drepte både sammen og hver for seg både 23 og 24. desember. Saken belyser også at man trenger en kvalitetssikring av sakkyndige bevis, ikke bare ved oppnevning av flere sakkyndige, og at den rettsmedisinske kommisjon spiller en viktig rolle.

Vi ser også at de sakkyndige i denne saken fikk en meget viktig rolle, og selv om det er erfarne forskere som er anerkjente på sitt felt, ble det ikke tatt de riktige vurderingene. Dette viser hvor viktig rolle en sakkyndig kan ha i en straffesak.

6.3 Eksempler på feilkilder, incest-saker

6.3.1 Innledning

Det blir sagt at Bjugn-saken på mange måter stod for et skille når det gjelder behandling av sedelighetssaker i Norge. Jeg skal prøve å trekke en tråd fra tiden før Bjugn-saken og frem til i dag og belyse hvilken betydning bruken av sakkyndige hadde i sedelighetssaker fra 1990-tallet.

Det var en vanlig oppfatning blant spesialister innenfor barnemedisin på 1980-tallet at misbruk og seksuelle overgrep mot barn var noe som var relativt vanlig. Man begynte da å lete etter metoder som kunne gi retten mulighet til å vurdere om det var blitt begått seksuelle overgrep mot barn eller ikke i en sak.⁹¹

⁹⁰ NOU 1996:15 side 62

⁹¹ Brandtzæg (2007) side 29

Det medisinske fagmiljøet mente helt frem til midten av 1990-tallet at det som avvik fra det man kunne si var normal anatomi når det kom til barns kjønnsorganer, kunne tyde på at barnet var blitt utsatt for seksuelle overgrep.⁹² Undersøkelsene ble foretatt med et kolposkop, et apparat som kunne ta bilder av barnas underliv med forstørrelse og lyssetting.⁹³ Akerklinikken som på den tiden eksisterte på Aker sykehus under overlegene Helge Michalsen og Erik Kreyberg Normann brukte denne type undersøkelser flittig, og ble også i mange saker oppnevnt som sakkyndige.⁹⁴ Tallene på undersøkelser som ble foretatt på klinikken sank kraftig etter at Bjugn-saken ble avgjort og den eksisterer ikke lenger i dag.

Det ble i USA tidlig på 1990-tallet gjort flere store sammenlignende studier som kom til andre resultater når det gjaldt oppfatningen om hva som ble sett på som normal anatomi hos barn her i Norge. Dette var ikke noe norske spesialister rettet seg etter på den tiden, selv om disse studiene ble publisert i anerkjente fagmagasiner og det var nærliggende og tro at dette var kunnskap norske leger hadde lett tilgang til.⁹⁵ Forskerne i USA kom altså frem til at det var såpass store ”svingninger” i hva man kan si er normalt utseende på barns underliv at dette ikke kunne legges til grunn. Senere forskning på området med såkalte ”pasient-kontroll-studier”, dette er da studier der barn som med sikkerhet ikke har blitt misbrukt og barn hvor det er fastslått at har blitt utsatt for overgrep blir sammenliknet, men forskerne vet ikke hvilke barn som er hvem. Det kom her frem at de i svært få tilfeller var mulig å se medisinsk at et barn var blitt utsatt for seksuelle misbruk.⁹⁶

Vi ser her at de sakkyndige i flere år baserte sine erklæringer på en vitenskap som ikke var riktig. Dette førte til at flere uskyldige mennesker måtte sitte i fengsel for noe de ikke hadde gjort. Å bli uskyldig dømt for å ha misbrukt barn, i noen av sakene også sine egne

⁹² Mitsem (2004) side 176

⁹³ Brandtzæg (2007) side 29

⁹⁴ Mitsem (2004) side 178

⁹⁵ Mitsem (2004) side 176 og 177

⁹⁶ Brandtzæg (2007) side 32

barn eller stebarn, må betegnes som et mareritt. Undersøkelsene som ble gjort på Akerklinikken har i ettertid blitt omtalt som en stor skandale både i Norges medisinske histore, men også rettshistorie. Hvorfor ble det slik?

En klar feilkilde var for det første at de sakkyndige stolte altfor mye på sin egen kunnskap, de var altfor lite kritiske til sine egne metoder. Da det ble publisert forskning på området i USA, burde de sakkyndige tatt dette med i sine vurderinger. Det viser også hvor viktig det er med et sammenlikningsgrunnlag når det kommer til vitenskapelige metoder. Dette ble ikke gjort her, men pasientstudiene som ble foretatt ble presentert som sikker viten for retten. Når det kommer til så alvorlige problemstillinger som seksuelle overgrep mot barn er, er det viktig at den sakkyndige hvis han er usikker, sier dette i sin erklæring, og ikke blander sammen forskning med sine egne erfaringer og skjønnsmessige vurderinger og presenterer dette som vitenskap for retten. Det skal også påpekes at retten og påtalemyndigheten burde vært mer kritiske til de sakkyndige sine uttalelser.

Men for det andre skal det sies at misbruk av barn er ofte noe som vekker sterke følelser i befolkningen og media vier ofte slike saker stor oppmerksomhet. Et eksempel på dette er saken med misbruk og drap av to jenter i Baneheia i Kristiansand. Dette medfører også at man gjerne vil finne gjerningsmannen og få en oppklaring av saken, dette kan igjen føre til at objektiviteten til de sakkyndige blir svekket både bevisst og ubevisst.

Det skal også sies at fagkunnskapen på området når det gjaldt seksuelle overgrep på barn var forholdsvis liten frem til 1990-tallet. Det fremstod som et relativt nytt fagområde og det tar selvsagt tid å bygge opp erfaring og få et sammenlikningsgrunnlag.⁹⁷ Dette er noe retten i større grad burde tatt med i sin betraktning ved vektlegging av det sakkyndige beviset.

Det ble heller ikke sendt noen kopi av legeerklæringene til Den rettsmedisinske kommisjon, dette begynte ikke å bli vanlig praksis før på midten av 1990-tallet.⁹⁸ Det var

⁹⁷ Brandtzæg (2007) side 33

⁹⁸ Brandtzæg (2007) side 34

altså ikke noe eksternt kontrollorgan som hadde befatning med det de sakkyndige legene uttalte, og dette viser også viktigheten av Den rettsmedisinske kommisjon sin funksjon som et eksternt kontrollorgan for de rettsmedisinske erklæringene.

”Avsløringen” av denne uriktige fagkunnskapen som ble lagt til grunn førte til at flere saker ble begjært gjenåpnet, og det i form av nye sakkyndige erklæringer uttalt av nye oppnevnte sakkyndige, innebar at det forelå nye bevis i saken etter strpl. § 391 første ledd. Det blir nå gjennomgått 2 saker der det ble oppnevnt sakkyndige som brukte disse metodene for å finne ut av om det var blitt utført seksuelle overgrep på barnet.

6.3.2 Rt 2003 side 940

6.3.2.1 Kort gjennomgang av innholdet i saken

Dette er en gjenopptagelsessak der en far ble dømt til fengsel i ett år og tre måneder for to overtredelser av straffeloven § 195 første ledd første straffealternativ og to overtredelser av straffeloven § 207 første ledd første straffealternativ, mot sin mindreårige datter.

Saken startet med at mor til barnet som på den tid var i en skilsmissekonflikt med barnets far, henvendte seg til Akerklinikken for undersøkelse av barnet på bakgrunn av uttalelser det var kommet om faren til barnet.⁹⁹ De sakkyndige i saken da tiltale ble tatt ut i 1989 ved Agder lagmannsrett, fant at det var overveiende sannsynlig at det var blitt begått overgrep mot barnet. Undersøkelsen av barnets underliv, som i hovedsak dreide seg om at skjedeåpningen hennes var for vid, ble tillagt betydelig vekt. Det fremkommer også at denne undersøkelsen kan ha hatt innvirkning på uttalelsene til de andre sakkyndige i saken.

Det sakkyndige beviset som omhandlet undersøkelsen av underlivet til jenta, ble vurdert på nytt av en ny overlege i 2000, overlege Ruud. Her ble det konkludert med at de funnene som tidligere var blitt gjort ikke støttet opp om at det var skjedd noen overgrep. Størrelsen

⁹⁹ Mitsem (2004) side 180

på vaginalåpningen kunne variere, så det var ingen medisinske funn som tilsa at det jenta var blitt misbrukt.

6.3.2.2 De sakkyndiges rolle i denne saken

De sakkyndige vurderingene som ble foretatt avdekker at det forelå en sterk faglig svakhet. Funnene ble ikke sammenliknet med andre funn. Det ble heller ikke undersøkt om de funn som ble gjort kunne ha en annen forklaring enn at det var blitt begått misbruk. Det ble heller ikke utført noen fotografering slik at man eventuelt kunne sammenliknet funnene og presentert dette for retten.¹⁰⁰ Et annet moment er hvor bred erfaring de sakkyndige hadde i å foreta slike undersøkelser og sammenlikne det opp mot misbruk. Det ble ikke sett hen til amerikansk forskning på området, noe som burde vært gjort siden det var et relativt nytt fagfelt på den tiden. Det er også andre undersøkelser som burde vært foretatt som bedre kunne kartlagt om overgrep var blitt utført. ”Vaginalåpningens størrelse er gjenstand for store normalvariasjoner, og ikke noe egnet parameter for å sannsynliggjøre at penetrasjon har skjedd. Derimot kan jomfruhinnens beskaffenhet fortelle mer om sannsynligheten for skade.”¹⁰¹

Det fremgår også at vurderingene til de sakkyndige i denne saken ikke har skjedd på et objektivt grunnlag. Før legen foretok undersøkelsen av jenta, var han kjent med en samtale som jenta hadde hatt med en sykepleier rett før undersøkelsen skulle finne sted.¹⁰² De faglige vurderingene som legen skulle gjøre ut fra undersøkelsen ble nok påvirket av det han fikk høre ble sagt i samtalen mellom jenta og sykepleieren. Det er uheldig at en spesialist innen medisin begir seg ut på vurderinger som omhandler vitnepsykologi.¹⁰³ Psykologen som var oppnevnt som sakkyndig i saken hadde også kjennskap til undersøkelsen som ble foretatt, og konklusjonen ble gitt i etterkant av denne. Dette var også meget uheldig fordi konklusjonene var uriktige. Det kom frem at undersøkelsen hadde

¹⁰⁰ Avsnitt 34

¹⁰¹ Avsnitt 37

¹⁰² Avsnitt 42

¹⁰³ Avsnitt 43

hatt en avgjørende betydning for psykologens konklusjon, og resultatet antas å kunne blitt annerledes hvis ikke dette var tilfelle.¹⁰⁴ Det burde også vært oppnevnt en annen lege som sakkyndig som kunne uttalt seg om undersøkelsen som ble foretatt, ikke bare den legen som har utført undersøkelsen. De sakkyndiges vurderinger i denne saken ble ikke bygget på et objektivt faktisk grunnlag og faglig kompetanse. De var farget av de sakkyndiges egne oppfatninger og de var påvirket av hverandre.

6.3.3 LB-1998-1711

6.3.3.1 Kort gjennomgang av innholdet i saken

Dette er en komplisert sedelighetssak, hvor saksforholdet bar preg av mange uklare momenter. To foreldre ble i 1991 dømt for forbrytelser mot straffeloven § 192 første ledd 1. straffalternativ, forbrytelse mot straffeloven § 195 første ledd 1. straffalternativ og forbrytelser mot straffeloven § 207 1. straffalternativ. Domfellelsen gikk ut på at foreldrene hadde utført seksuelle overgrep mot sin sønn og datter i tidsrommet ca. 1985 til ca 1989. Det var mye som tydet på at barna levde under vanskelige forhold, blant annet ble de bundet fast til sengen for å holde seg i ro. Hele familien hadde det vanskelig sosialt og faren hadde store psykiske problemer.¹⁰⁵ Det ble foretatt flere avhør av barna, da det var en del uklarheter i forklaringene til barna, særlig guttens, om det hadde foregått overgrep. En av grunnene til at saken ble gjenopptatt etter straffeprosessloven § 391 nr 1 og 3 og etter § 391 annet ledd var at gutten forandret på sin forklaring, først ved et brev til sin fostermor. Det ble også foretatt nye vurderinger av de sakkyndige uttalelsene.

Denne saken setter også søkelyset på en del problemstillinger rundt avhør av barn, da dette var et vesentlig moment i denne saken for å avdekke om det forelå misbruk, dette faller utenfor temaet som blir behandlet i denne fremstillingen og blir ikke ytterligere kommentert.

¹⁰⁴ Avsnitt 51

¹⁰⁵ Uttalelser fra lagretten i saken. LB-1998-1711

6.3.3.2 De sakkyndiges rolle i denne saken

Fire sakkyndige gav forklaring i saken, hvorav overlege ved barneavdelingen ved Aker Sykehus, Helge Michalsen bidro med to legeerklæringer og avga forklaring i retten som sakkyndig vitne. Disse legeerklæringene ble et vesentlig bevis i saken. Legeerklæringene inneholdt undersøkelser som ble foretatt av begge barnas underliv, kjønnsorgan og analåpning, og Michalsen konkluderte med at det hadde blitt begått misbruk etter funnene som ble gjort. Det ble også ytterligere konkludert fra Michalsen sin side med at overgrep hadde skjedd, og denne konklusjonen bygget på ikke-sakkyndige vurderinger, men også på et inntrykk den sakkyndige hadde av øvrige bevis i saken.¹⁰⁶ Dette er meget uheldig. En lege som er spesialist innen barnemedisin og som gjør tjeneste som sakkyndig i en rettssak, skal kun utale seg om det som faller inn under hans fagområde. Vurdering av det sakkyndige beviset sammenholdt med de andre bevis i saken faller klart utenfor dette og er en oppgave som tilfaller retten. Det er meget viktig at rollene her er klare.

I 1998, på oppdrag fra farens forsvarer i saken, ble det gitt en ny sakkyndig uttalelse vedrørende legejournalene som inneholdt undersøkelsene som ble foretatt av barna. Da journalene ble gjennomgått kunne ikke de funn som var blitt gjort, indikere at det var begått seksuelle overgrep. Det var ikke noe som tydet på at det var noe "unormalt" med underlivet til noen av barna. De rettsmedisinske bevisene fikk nå en ny betydning. Det er her likeheter med forrige sak jeg har gjort rede for når det gjelder de faglige feilene og objektiviteten av vurderingene til de sakkyndige. Det ble heller ikke her gjort noen sammenlikninger med andre bilder eller undersøkelser av barns underliv i redegjørelsen for om misbruk var begått.

6.3.4 Oppsummering

Både Rt 2003 side 940 og LB-1998-1711 er alvorlige straffesaker der uriktige uttalelser av sakkyndige i stor grad har vært med på å påvirke resultatet. Ord som katastrofalt og

¹⁰⁶ Uttalelser fra lagmannsretten inntatt i dommen.

rettsskandale har vært brukt. Det må også sies i denne sammenheng at dersom man har å gjøre med et nytt fagfelt, bør man være forsiktig med vektleggingen av de sakkyndige bevisene. Det som legene på Akerklubben presenterte som helt sikker vitenskap, viste seg å bygge på uriktige antagelser. Det er blitt gjengitt uttalelser fra dr. Helge Michalsen: ” I ettertid kan vi si at vi ikke hadde nok kunnskap. Vi visste ikke bedre. ”¹⁰⁷ Tiden man lever i kan man ikke gjøre noe med, og de sakkyndige kunne selvfølgelig ikke spå i fremtiden eller gjøre noe til eller fra i forhold til erfaringene som var gjort på området. Men da burde ikke funnene som ble gjort blitt presentert med den sikkerhet slik det var tilfelle i de sakene som er blitt presentert. ”Når man ikke vet bedre, forventes det at man sier at man ikke vet bedre.”¹⁰⁸ Om man er tjent med å skulle fordele skyld i slike tilfeller som dette, er det nok noen som vil si kan diskuteres. Men et hovedansvar for dette hviler nok på retten og den juridiske profesjon sine skuldre. De sakkyndige har en rådgivende rolle, den dømmende makt er det domstolen som har. Det må absolutt være muligheter for at retten kan stille spørsmål ved om de sakkyndige har tilstrekkelig vitenskapelig grunnlag for sine konklusjoner når det gjelder et fagfelt det er lite erfaring på, eller man ikke har noe sammenlikningsgrunnlag å vise til, uten at dette blir sett på som en undervurdering av den sakkyndige som fagperson. Dette er også noe forsvareren eller bistandsadvokaten kan ta tak i under sin prosedyre. Her kan også forsvareren føre sakkyndige vitner for å belyse saken, her vil jeg si at det absolutt har en hensikt. Har forsvareren satt seg grundig inn i det sakkyndige mandatet vil dette være med på å gjøre det enklere.

¹⁰⁷ Mitsem (2004) side 178, gjengivelse av sitat hentet fra Aftenposten 9. desember 2003.

¹⁰⁸ Mitsem (2004) side 185

7 Domstolenes vektlegging av sakkyndigbevis

7.1 Mandat

Når den sakkyndige blir oppnevnt av retten får den ofte samtidig et mandat som beskriver hva det sakkyndige oppdraget går ut på. For sivile saker blir fastsettelse av mandat regulert i tvisteloven § 25-4. For straffesaker står det ikke noe i straffeprosessloven om at retten er pliktig til å utforme et mandat eller at det skal være skriftlig.¹⁰⁹ Dette er uheldig. Et godt utformet mandat vil være med på å sikre en bedre kvalitet på den sakkyndiges erklæring. Da ville den sakkyndige hatt klare retningslinjer og det ville ikke være tvil om hva den sakkyndige skal uttale seg om og hva som faller utenfor dens arbeidsområde.¹¹⁰ Det er i dag varierende praksis rundt utforming av mandat, det skjer også at sakkyndige bli oppnevnt uten at det blir utformet noe mandat.¹¹¹

Det fremgår av Den rettsmedisinske kommisjon sine retningslinjer for rettspsykiatriske undersøkelser av siktede, tiltalte og domfelte i straffesaker, utarbeidet av psykiatrisk gruppe, at når det skal foretas en rettspsykiatrisk undersøkelse av tiltalte, skal det utarbeides et mandat. Det fremgår også her at det er viktig at de sakkyndige får uttalt seg før det utferdiges et mandat, på den måten sikrer man at mandatet blir bedre. Er det et mandat som dreier seg om å fastslå om tiltalte er strafferettslig utilregnelig etter straffeloven § 44, skal det utarbeides et individuelt mandat, standardmandater skal her ikke benyttes.¹¹² Det er den som oppnevner den sakkyndige som fastsetter mandatet. Å avgjøre om en person er strafferettslig tilregnelig eller ikke, er et viktig spørsmål i en straffesak. Ved rettspsykiatriske undersøkelser vil også være et område hvor den sakkyndige bruker en del skjønnspregede vurderinger.¹¹³ Det er derfor her spesielt viktig at det er gode mandater

¹⁰⁹ NOU 2001:12 side 57

¹¹⁰ NOU 2001:12 side 124

¹¹¹ NOU 2001:12 side 124

¹¹² Retningslinjer for rettspsykiatriske undersøkelser fra Den rettsmedisinske kommisjon.

¹¹³ Rosenqvist (2008) side 419

som blir gitt. Det er også med på å sikre kvaliteten som tidligere nevnt, at erklæringene i ettertid blir sendt inn til Den rettsmedisinske kommisjon til kontroll.

Å utforme gode skriftlige mandat er både tidkrevende og det krever ressurser. Det er også en forutsetning at man har kunnskap og har satt seg godt inn i saken det gjelder, det er viktig med en nøye vurdering av hva det trengs sakkyndig bistand til. Hvis det i for stor utstrekning blir utarbeidet standardmaler for mandater er det fare for at dette ikke alltid blir like godt fulgt opp.¹¹⁴

Utformingen av mandatet kan være avgjørende for en saks utfall. Er det en sak der de sakkyndiges uttalelser blir tillagt stor vekt, kan et svakt mandat være med på å gjøre at saken ikke får et riktig utfall. Hvis et mandat ikke er tilstrekkelig utarbeidet kan dette føre til at det blir uklart for den sakkyndige hva det er han skal svare på. Samtidig må ikke mandatet legge ensidige føringer for arbeidet til den sakkyndige.¹¹⁵ Den kan da komme med vurderinger som retten ikke har etterspurt, og retten kan legge disse til grunn uten egentlig å være klar over dette. At en sakkyndig uttaler seg om andre ting enn det som er hans eller hennes fagfelt kan være uheldig for saken.

Utforming av mandater er noe som bør vies mer oppmerksomhet enn det har blitt gjort. Det er viktig med en bedre kunnskap rundt dette og at retten også blir mer oppmerksom på utformingen av mandater. Den rettsmedisinske kommisjon bør også involveres i utformingen av mandater hvis det skulle oppstå utfordringer på dette området. De har også en veiledende rolle og dette er noe som faller inn under denne funksjonen.¹¹⁶ Skjer det en utbedring når det gjelder utformingen av mandater bør de få betydelig større vekt og plass i det sakkyndige arbeidet enn det de har nå.

¹¹⁴ NOU 2001:12 side 125

¹¹⁵ NOU 2001:12 side 124

¹¹⁶ NOU 2001:12 side 125

7.2 Rettens forhold til de sakkyndiges uttalelser

De faktiske og juridiske vurderingene i en straffesak er det retten som står for, de sakkyndiges rolle er å være en rådgiver der fakta blir for komplisert og trenger ekstra fagkunnskap. Fakta og jus vil stå i et avhengighetsforhold til hverandre og noen ganger kan det være vanskelig å skille dem helt fra hverandre. Men det er viktig at begge beholder sin rolle og at det består et klart skille. Klare og utfyllende mandater kan som sagt være med på å opprettholde dette. De sakkyndige skal ikke komme med juridiske vurderinger.

Det er ikke nedfelt i straffeprosessloven hvordan retten skal forholde seg til de sakkyndige bevisene, og man må da legge til grunn at de skal vektlegges på lik linje med andre bevis i en straffesak., jfr. strpl. § 305. Retten er da ikke bundet til de sakkyndiges uttalelser gjennom lovgivning. Vektlegging av sakkyndigbevis blir behandlet i påfølgende avsnitt.

Dommere og medlemmer av en jury, selv etter mange års erfaring, har ikke kunnskap om alt som kommer opp for retten. Den er derfor helt avhengig av å støtte seg på fagpersoner for å få saken tilstrekkelig opplyst og ting forklart.¹¹⁷ Jeg vil si at det på den ene siden er betryggende at dette blir gjort. Skal det for eksempel vurderes om en tiltalt i en drapssak er strafferettslig tilregnelig, er det klart at en rettspsykiater med sin fagkunnskap er bedre skikket til å vurdere dette enn en dommer med juridisk embetseksamen. På den andre siden oppstår også problemstillingen, siden retten i de fleste tilfeller ikke har de faglige forutsetningene til å bedømme det den sakkyndige uttaler, gjør dette at retten blir bundet av de sakkyndige erklæringene. I lys av dette er det også aktuelt å se på i hvor stor grad retten forstår og skjønner det den sakkyndige sier.¹¹⁸ Er det for eksempel en sak hvor det blir lagt frem vanskelig statistikk, kan dette være noe som kan være vanskelig å danne et bilde av med mindre man er fagperson på området, det er da viktig at den sakkyndig får forklart juryen dette, men også uten å bli for folkelig. Men i de tilfeller det kan se ut til at juryen

¹¹⁷ Koslung (2010)

¹¹⁸ Rosenqvist (2010)

ikke forstår det den sakkyndige sier, melder den ofte pass og henvender seg til dommeren.

119

Det er derfor viktig at retten prøver å forholde seg så objektiv som mulig til det den sakkyndige meddeler. Advokatene, og da særlig forsvarerne, kan ha en viktig rolle når det kommer til denne problemstillingen. Tiltalte engasjerer ofte sin egen sakkyndig som motekspertise til den eller de sakkyndige som er oppnevnt av retten.¹²⁰ Den partsoppnevnte sakkyndige vil ha sterkere ”bånd” til oppdragsgiveren sin enn det en rettsoppnevnt sakkyndig har.¹²¹ Dette er det veldig viktig at retten har i bakhodet og tar i betraktning.

7.3 Vektlegging av sakkyndighetsbeviset

Hvilken vekt et sakkyndigbevis skal ha, er det retten som avgjør. Man må i hvert enkelt tilfelle foreta en helhetsvurdering, men det er likevel noen momenter som spiller inn. Vi skal kort se på noen av disse.

I hvor stor grad det er enighet eller uenighet på fagfeltet vil være av betydning. Er det et fagområde som er blitt mye debattert og det ikke ligger noen klare empiriske holdepunkter for hva som er riktig, er dette noe som gjør at retten bør tillegge det sakkyndige beviset mindre vekt. I kjølvannet av dette bør også retten se på hvem den sakkyndige er. Er dette en person med mye autoritet på fagområdet, for eksempel en kjent forsker? Det vil også tale for å vektlegge den sakkyndige erklæring i større grad hvis den oppnevnte har tjenestegjort som sakkyndig tidligere. I praksis har vi allikevel fått noen tilfeller som avviker fra dette, i sedelighetssakene fra 1990-tallet der de sakkyndige tok helt gale beslutninger basert på uriktig vitenskap, var dette uttalelser som på denne tiden kom fra anerkjente fagfolk på sitt fagområde. Hva fagfeltet i seg selv dreier seg om vil også ha betydning for hvor mye vekt retten bør legge på sakkyndigbeviset. Er det ren statistikk det blir gjort rede for, eller er det uttalelser som er mer preget av skjønnsmessige vurderinger?

¹¹⁹ Rosenqvist (2010)

¹²⁰ Koslung (2010)

¹²¹ Rt 1998 side 1565 (side 1571)

Er det en konklusjon som inneholder mye av den sakkyndiges egne vurderinger kan det tale for at den ikke bør vektlegge i så stor grad. På den annen side, som jeg nevnte i forrige avsnitt har ikke retten noen faglige forutsetninger for å vurdere om empiriske uttalelser som den sakkyndige kommer med er riktige. I saker hvor det er oppstår tvil er det derfor viktig at det blir oppnevnt flere sakkyndige. Den rettsmedisinske kommisjon kan også bli benyttet som rådgiver i slike tilfeller i større grad enn den blir gjort nå.

Hvis det er et område hvor den sakkyndige bruker mye skjønnspregede vurderinger er det også viktig at retten selv også vurderer ut ifra sin egne "sunne fornuft" om dette er riktig og stemmer overens med de andre bevisene i saken. Selv om dette er et rettsområde som ikke blir behandlet i denne fremstillingen, er barnefordelingssaker et eksempel på et område der skjønnspregede vurderinger ofte finner sted. Dette er et område hvor retten lettere kan vurdere det den sakkyndige sier. Når det sakkyndige beviset skal vurderes og man kanskje ser at det er en del uklare momenter ved den sakkyndige sine uttalelser, er det viktig at rollefordelingene ikke blandes. De juridiske vurderinger er det retten som skal stå for alene.

Når retten skal vurderer hvor mye vekt som skal legges på det sakkyndige beviset er det viktig at den tar stilling til om det er en erklæring fremsatt av en rettsoppnevnt sakkyndig eller et sakkyndig vitne. Begrunnelsen for dette er, som jeg har pekt på i avsnitt 2.6.2.2, er det en større fare for at det sakkyndige vitner fremlegger ikke alltid er like objektivt som en sakkyndig oppnevnt av retten. Grunnen til dette er jo at mange ganger blir sakkyndige vitner nettopp engasjert som en motekspertise til den sakkyndige retten har oppnevnt.¹²² Utviser retten en aktiv prosessledelse vil kan dette være med på å minske at den sakkyndige taler kun sin klient sin sak. Eksaminasjonen av det sakkyndige vitnet spiller også en rolle her. Dette blir behandlet i påfølgende avsnitt.

Vektlegging av de forskjellige bevis i en straffesak er vanskelig i seg selv. Det er fullt forståelig at når en sakkyndig som kommer med en klar uttalelse om et komplisert faglig

¹²² Koslung (2010)

spørsmål, kan retten fort gi dette stor vekt hvis de andre bevisene i saken er uklare. Men vi ser gjennom praksis på området som jeg har belyst i denne fremstillingen, at de sakkyndige erklæringene noen ganger har blitt tillagt for stor vekt. Har man sakkyndige bevis i en sak som har støtte i vitenskapen fra flere hold, har vært til vurdering hos den rettsmedisinske kommisjon, og det ikke foreligger inhabilitet fra den sakkyndiges side, så må det selvfølgelig være slik at retten må kunne ta beviset med i sine vurderinger og legge stor vekt på det. Det skal heller ikke bli slik at retten ikke skal kunne støtte seg på fagpersoner i det hele tatt i prosessen med å få opplyst kompliserte spørsmål den selv ikke greier å ta stilling til.

7.4 Eksaminasjon av sakkyndige og sakkyndige vitner

Hvordan en sakkyndig eller et sakkyndig vitne avhøres, kan ha betydning for hvordan retten oppfatter budskapet og igjen ha innvirkning på hvor mye vekt som bør blir lagt på det sakkyndige beviset.

Det følger av straffeprosessloven § 144 at sakkyndige avhøres etter de samme reglene som gjelder for vitner. Det er retten som oppnevner de sakkyndige og da er det rettens leder som avhører dem, se strpl § 135 tredje ledd. Selv om de sakkyndige er blitt foreslått av en av partene, er de likevel oppnevnt av retten. Det er ofte at rettens formann overlater mye av eksaminasjonen av den sakkyndige til sakens parter, det er derfor viktig at dette er noe partene kjenner til og er forberedt på.¹²³ For sakkyndige vitner gjelder de samme reglene som for vanlige vitner, se strpl § 149.

Det er vanlig at når det dreier seg om alvorlige straffesaker der det er bruk av psykiatriske sakkyndige at det er behov for at den sakkyndige er til stede under deler av eller hele forhandlingen. Hvis retten skulle anse det som nødvendig, kan den også pålegge den sakkyndige å være til stede under hele forhandlingen, men dette er det retten som avgjør.

¹²³ Lie (2002) side 109

¹²⁴ Men det er ikke alltid nødvendig at den sakkyndige blir kalt inn, noen ganger holder det med at det er gitt skriftlig erklæring etter strpl § 143 annet ledd.

Det er ikke så ofte det skjer henvendelser direkte til rettsoppnevnte sakkyndige. Men hvis det er noe som har vært uklart med erklæringen som er blitt gitt eller det er noe som advokaten ønsker å få bedre belyst eller forklart er det riktig at dette gjøres.¹²⁵ Når det kommer til eksaminasjonen av det sakkyndige vitnet har advokaten her en viktig rolle. Her blir det ikke formulert noe mandat fra rettens side, derfor er det viktig at advokaten har formulert et klart mandat for det sakkyndig vitnet og gitt de faktiske opplysninger som trengs. Det er også viktig at advokaten har satt seg godt inn i det sakkyndige spørsmålet, og informert det sakkyndige vitnet om de bevisvurderinger som gjelder. Advokaten må også til det fulle forstå det den sakkyndige legger frem.¹²⁶ For at retten på best mulig måte skal ha nytte av og kunne vurdere det det sakkyndige vitnet sier, er det viktig at det blir lagt frem på en forståelig og pedagogisk måte.¹²⁷ Blir det brukt for mye faguttrykk, slik det lett kan bli i et fagfelt som medisin, er det nok lurt at den sakkyndig legger frem sine betraktninger på en mer ”folkelig” måte, særlig hvis det er jury tilstede.

Det er noen problemstillinger som reiser seg ved eksaminasjon av sakkyndige og sakkyndige vitner. Som jeg var inne på er det viktig at retten forstår det den sakkyndige sier, og gjør den ikke det er det advokatens oppgave å få det sakkyndige vitnet til å gi en nærmere forklaring av for eksempel et komplisert faguttrykk eller avansert statistikk hvis det blir vist til det, klarer den sakkyndig ikke dette er man fortsatt like langt. Advokaten bør forberede eksaminasjonen av et sakkyndig vitne på lik linje med eksaminasjon av ordinære vitner.¹²⁸

¹²⁴ Bjerke (2001) side 564

¹²⁵ Lie (2002) side 139

¹²⁶ Lie (2002) side 139

¹²⁷ Rosenqvist (2010)

¹²⁸ Lie (2002) side 269

Krysseksaminasjon av sakkyndige blir også gjort på lik linje med vanlige vitner. Det er noen momenter som kan by på vanskeligheter her. Det kan være vanskelig for en advokat gjennom avhør i forhandlinger å få den sakkyndige til å innrømme at han eller hun har kommet til feil konklusjon. Hvis det er tvil om det den sakkyndige sier er riktig kan det ha mer for seg å oppnevne enda en sakkyndig. De sakkyndige har ofte meget sterk tiltro til egen kompetanse. Hvis en advokat skal få frem for retten at det den sakkyndige sier er feil, kan en mulighet være se på det faktiske grunnlaget i saken som det sakkyndige beviset bygger på. Kommer det frem at det faktiske grunnlaget ikke stemmer, så kan man ovenfor retten stille spørsmål ved riktigheten av det sakkyndige beviset.¹²⁹

Vi ser at eksaminasjonen av sakkyndige og sakkyndige vitner helt klart kan innvirke på hvor mye vekt retten legger på det sakkyndige beviset. Skal en part ha nytte av å oppnevne egen sakkyndig bistand er parten også avhengig at hans eller hennes advokat gjør en god jobb hvis det skal være noe nytte av fagkunnskapen til den sakkyndige. Et annet moment er jo at forsvareren kan eksaminere den sakkyndige slik at den også kun taler det som er til fordel for sin klient, og mer kamuflerer det som kan komme frem av negative opplysninger. Dette er noe retten må ta med i sine vurderinger.

¹²⁹ Lie (2002) side 270

8 Sakkyndighet ved gjenåpning.

Det blir først en kort gjennomgang av reglene som omhandler gjenåpning før jeg belyser betydningen av sakkyndighet ved gjenåpning med eksempler hentet fra rettspraksis på området.

Gjenåpning, tidligere kalt gjenopptagelse¹³⁰, er et ekstraordinært rettsmiddel og blir regulert i kapittel 27 i straffeprosessloven. Ved gjenåpning blir det en ny prøvelse av saken ved en annen domstol av samme orden.¹³¹ Adgangen til å få en sak gjenopptatt er snever, dette av hensynene som ligger bak rettskraftsregelen.

8.1 Reglene for gjenåpning.

Hjemmelen for gjenåpning finner vi i strpl. § 389, jfr. § 50. Man kan begjære en sak som er avgjort ved rettskraftig dom gjenåpnet dersom vilkårene i §§ 390-393 foreligger. Det fremgår ikke av straffeprosessloven noen særlig frist for å begjære gjenåpning, så man forholder seg her til de strafferettslige foreldelsesfrister.¹³² Et unntak fra at en dom trenger å være rettskraftig etter strpl. § 50 for å bli gjenåpnet finne vi i strpl. 389 første ledd annet punktum. Dette gjelder lagmannsrettsdommer som omhandler bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet.

Etter § 390 må det foreligge særskilte grunner for at man kan begjære gjenåpning av en sak, dette uavhengig om gjenåpningen vil være til gunst eller ugunst for den siktede. Eksempler på særskilte grunner knyttet til sakkyndige, kan det være at den sakkyndiges uttalelse viser seg å være feil, manglende kompetanse hos de sakkyndige, eller det er utelatt å innhente sakkyndige uttalelser.

¹³⁰ Betegnelsen ble endret fra ”gjenopptagelse” til ”gjenåpning” i forbindelse med ikrafttredelse av ny tvistelov, jf. Ot.prp nr. 74 (2005-2006)s. 33-34.

¹³¹ Andenæs (2009) side 15

¹³² Bjerke (2001) side 1224.

8.1.1 Gjenåpning til gunst eller skade for siktede

Det er strpl § 391 som inneholder vilkår for gjenåpning til gunst for siktede. ”Til gunst for siktede kan gjenåpning kreves når det opplyses en ny omstendighet eller skaffes frem et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse eller til anvendelse av en mildere strafferegel eller en vesentlig mildere rettsfølge.”, jfr § 391 nr 3. Dette er praksis den regelen som er viktig og spiller en stor rolle når det gjelder gjenåpning.¹³³

Det er en betydelig snevrere adgang til gjenåpning når den vil være til skade for siktede.¹³⁴ Strpl § 393 påtalemyndigheten kan begjære gjenåpning ”når det på grunn av hans egen tilståelse eller andre nye opplysninger eller bevis må antas at han er skyldig i den straffbare handling eller en vesentlig grovere handling enn den han er dømt for. ”Denne bestemmelsen tillater både gjenåpning av en fellende og en frifinnende dom.

8.2 Gjenopptakelseskommisjonen.

Uavhengig av hvilken domstol som har avsagt dommen, skal begjæring om gjenåpning fremsettes for kommisjonen for gjenopptagelse av straffesaker (gjenopptakelseskommisjonen). Gjenopptakelseskommisjonen er opprettet ved revisjon av straffeprosesslovens kap. 27, denne endringen trådte i kraft fra 1. januar 2004. Kommisjonens oppgave er å vurdere om vilkårene for gjenåpning er tilstede, og det er kun straffesaker som blir behandlet.¹³⁵

Reglene som omhandler Gjenopptakelseskommisjonen finner vi i strpl §§ 394-399. Kommisjonen trer som hovedregel ikke i funksjon hvis ikke den har fått en begjæring fra en part. Er det snakk om en avgjørelse som retter seg mot en person som er død, kan kommisjonen beslutte at saken skal gjenopptas hvis det er særlige grunner som taler for dette, jfr § 394.¹³⁶

¹³³ Bjerke (2001) side 1229

¹³⁴ Andenæs (2009) side 580

¹³⁵ Gjenopptakelseskommisjonen (2010)

¹³⁶ Bjerke (2001) side 1236.

8.3 Eksempler fra praksis

I en del straffesaker, vi har her flere eksempler med sedelighetssaker¹³⁷, har vist seg å inneholde uriktige uttalelser fra sakkyndige, der disse har vært tillagt for stor vekt, har gitt grunnlag for gjenåpning. I noen saker har ny viten blitt sett på som nye bevis i saken og dette her ledet til frifinnelse. Andre ganger har man sett at de sakkyndige uttalelsene har vært uriktige, men det har vært andre bevis i saken som har gjort at saken ikke har blitt gjenopptatt og resultatet har da blitt stående. Det avgjørende vil altså være om det ”foreligger konkrete nye faktiske opplysninger i saken eller nye sakkyndige vurderinger av det bevismateriale som forelå da saken ble pådømt. Videre kreves at de nye omstendigheter eller bevis er egnet til å føre til frifinnelse.”¹³⁸

Man kan ut fra dette se at det i en del saker blir lagt meget stor vekt på det sakkyndige beviset, og at det i mange tilfeller helt klart påvirker sakens resultat. Praksis viser at ved gjenåpning er det nettopp de sakkyndige bevisene tiltalte mange ganger påberoper seg som årsak til saksbehandlingsfeil.

En sak som har fått mye oppmerksomhet i media, og igjen satt søkelyset på sakkyndig arbeid i straffesaker, er Torgersen-saken.

8.3.1 Torgersen-saken

Fredrik Fasting Torgersen ble i 1958 dømt til livsvarig fengsel og 10 års sikring for drapet på Rigmor Johnsen. Hun ble funnet kvalt og forsøkt voldtatt i en leilighet i Skippergata 6B i Oslo, da brannvesenet rykket ut etter at det ble meldt om en ulmebrann der. Torgersen ble dømt for overtredelse av straffeloven § 192, straffeloven § 233 første og annet ledd, samt § 148 jf. § 62. Han satt 16 år i fengsel, og ble løslatt 29. januar 1974. Torgersen har hele tiden hevdet sin uskyld. Saken har blitt begjært gjenopptatt flere ganger, første gang i 1973, men den ble avvist av høyesterett i 1976. Saken ble igjen forsøkt gjenopptatt i 1997,

¹³⁷ Se kapittel 5.3

¹³⁸ Rt. 2003 side 940 punkt 26

med advokat Erling Moss som forsvarer, men denne ble også avvist av høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001.¹³⁹

Både under etterforskningen og forhandlingene ble det benyttet et betydelig antall sakkyndige. I begge gjenopptakelses sakene har det sakkyndige arbeidet vært oppe til stor diskusjon. Store deler av det sakkyndige arbeidet, både i saken fra 1958¹⁴⁰ og i de to gjenopptagelses sakene, har dreid seg om vurdering av henholdsvis bittmerket på avdødes bryst, funn av avføring og funn av barnåler.¹⁴¹ Gjenopptagelseskommisjonen har også nektet gjenåpning av saken, dette senest i 2006. Saken er blitt meget omfattende, men det er et moment jeg gjerne vil bemerke.

Det er at de ovennevnte bevisene og de sakkyndige uttalelsene rundt disse jo er mye av grunnen til at tiltalte ønsker gjenåpning. Man kan si at bevisene i seg selv både kan peke på Torgersen som drapsmann og utelukke han, men det er en helhetsvurdering sammenholdt med de andre bevisene i saken retten har gjort. Dette har ikke holdt til at saken har blitt gjenopptatt, på tross av at vitenskapen fra 1958 og frem til i dag på området har blitt bedre. Meninger rundt de mange gjenopptagelsesforsøkene som har vært gjort i denne saken er ikke gjenstand for diskusjon i denne fremstillingen, men saken vil være med på å sette en standard for når adgang til gjenåpning gis.

8.3.2 Rt 2005 side 1665

Dette er en sak der en mann var dømt for incest mot sitt 3 år gamle barnebarn etter straffeloven § 195 første ledd 1. straffalternativ og straffeloven § 207 1. alternativ, dette blant annet på bakgrunn av sakkyndige uttalelser fra leger og psykologer.

¹³⁹ Rt 2001 side 1521

¹⁴⁰ Rt 1958 side 1101

¹⁴¹ Sak nr. 2004-00071 side 55 (www.gjenopptakelse.no)

Det fremgår av denne saken at nye vurderinger av opprinnelige sakkyndige uttalelser vil kunne være nye bevis i en sak. Evalueringene må da bygge på ny faglig innsikt som har alminnelig tilslutning fra fagmiljøet.¹⁴² Et annet moment som også er relevant for vektleggingen av sakkyndige bevis for øvrig, er at hvis man isolert sett ser på de sakkyndige funn som her ble gjort¹⁴³, kan man finne andre forklaringer enn at det er blitt begått overgrep. Det er det samlede bevisbilde som avgjør om de nye omstendighetene synes egnet til frifinnelse.¹⁴⁴

Det er et viktig moment ved gjenåpning at selv om de tidligere sakkyndige bevisene ”har utgått på dato” gjelder ikke dette nødvendigvis for de andre bevisene og omstendigheter i en sak. Det var det som var tilfelle i denne saken, der begjæring om gjenåpning ikke ble tatt til følge. Det er også, om man kan si det slik, enn så lenge tilfelle for Torgersen. I flere av ”Aker-sakene”¹⁴⁵ som jeg har vært inne på i denne fremstillingen, var tilfelle motsatt. Her fikk man ved gjenåpning og nye sakkyndige vurderinger av de sakkyndige bevisene, brikkene på plass, og et riktig domsresultat.

¹⁴² Avsnitt 22 i saken

¹⁴³ Dette gjaldt undersøkelse av jentas kjønnsorgan, hennes uttalelser og adferd og vitneforklaringer.

¹⁴⁴ Avsnitt 51 i saken.

¹⁴⁵ For eksempel Rt 2003 side 940

9 Konklusjon

De sakkyndige innehar en viktig rolle i straffesaker her i Norge. De er et helt nødvendig hjelpemiddel for retten, da de tilføyer fagkunnskap på områder der retten selv ikke besitter dette. En garanti for at det de sakkyndige til enhver tid sier er hundre prosent riktige erklæringer vil man aldri kunne få, men nettopp dette er noe som må tas med i vurderingene av dem.

Ved gjennomgang av rettspraksis ser man at justismord er blitt begått. Retten tar uriktige beslutninger og uskyldige mennesker blir dømt, dette er en fryktelig tragedie for den det rammer og også veldig uheldig for vårt rettssystem. I noen tilfeller har også de sakkyndige vurderingene vært uriktige, men blitt tillagt stor vekt og vært med på at dette har skjedd. Men jeg vil understreke at sakkyndig bistand blir mye brukt i straffesaker i Norge i dag og i de fleste saker byr ikke dette på problemer, tvert imot er det en hjelp for domstolene i deres beslutninger. Det som skjedde på 1990-tallet og bruk av sakkyndig bistand knyttet til incest-saker, viser at retten har et ansvar for å være kritisk til det de sakkyndige sier. Dette var en tragisk situasjon som man får håpe at både de sakkyndige og retten har tatt lærdom av. Har man in mente at feil kan skje og har skjedd, kan feilene være lettere å oppdage.

På grunn av at nettopp retten har mindre kompetanse på det fagområde den sakkyndige er innhentet for å gjøre rede for, kan det være vanskelig for retten å oppdage feil i de sakkyndige erklæringene. Retten kan også misforstå det den sakkyndige sier. Det er også avgjørende at forsvareren gjør en god jobb her, og hvis ikke forsvareren skjønner det den sakkyndige sier, taler ikke dette for at eksaminasjonen av den sakkyndige ligger til rette for å bli god.

Det er viktig at det strebes etter at de som blir oppnevnt som sakkyndige er så godt kvalifisert på området som mulig, og oppdatert på den nyeste kunnskapen og forskningen på feltet. Teknologien i dag, med bruk av blant annet internett og elektronisk kommunikasjon, gjør at dette er et område hvor feil kan minske i større grad enn før. Bruk av Den rettsmedisinske kommisjon som kontrollorgan er også en viktig faktor her, og som

jeg nevnte under punkt 3 er en mulighet her å flytte ansvaret for dette fra de sakkyndige selv til påtalemyndigheten. Retten har også et ansvar for at den sakkyndig som blir oppnevnt er habil og ikke står i noe avhengighetsforhold til noen av partene.

De sakkyndige selv må passe på at så langt det lar seg gjøre, skal deres vurderinger bygge på fagkunnskap og ikke skjønnsmessige egne erfaringer. Det er vanskelig og til enhver tid å være objektiv, men de faktiske vurderingene er rettens oppgave. En pedagogisk fremstilling slik at retten forstår det som blir sagt er viktigere enn å bevise sin faglige dyktighet ved bruk av avansert fagspråk. Det er også viktig at den sakkyndige prøver å etterleve og komme med så riktige og sanne erklæringer som mulig, dette på tross av kollegiale bånd og faglig stolthet. Bygger en konklusjon på mye skjønn bør den sakkyndige si dette til retten, er det stor usikkerhet om resultatet skal dette komme frem. Har man og gjøre med et nytt fagområde der det er lite erfaringer og praksis og sammenlikne mot, er det viktig at retten blir opplyst om dette.

Jeg mener ordningen vi har i dag med rettsoppnevnte sakkyndig er gunstig, det er ikke ønskelig at vi får amerikanske tilstander på dette området. Hvis dette skulle bli tilfelle er det mulig at Saks og Koehler sine studier i større grad kunne overføres til Norge.

Jeg er ikke enig i at det trengs et paradigmeskifte her i Norge når det gjelder bruk av sakkyndige i straffesaker. Men det er alltid sunt å stoppe opp noen ganger og se om det er rom for forbedringer. Jeg stilte spørsmålet innledningsvis, og jeg mener at ordningen i dag er velfungerende. På et område der man har med skjønnsvurderinger å gjøre, og det vil man alltid ha i strafferetten, vil det imidlertid alltid være en mulighet for at feil kan bli begått.

10 Litteraturliste.

10.1 Bøker

Andenæs, Johs. *Norsk Straffeprosess. Samlet utgave ved Tor- Geir Myhrer*. 4. utgave. Oslo 2009

Benum, Edgeir...[et..al.]. *Den mangfoldige velferden. Festskrift til Anne-Lise Seip*, 1. utg. Oslo 2003

Bjerke/Keiserud. *Straffeprosessloven med kommentarer*. Bind 1, 3. utgave. Oslo, 2001

Bjerke/Keiserud. *Straffeprosessloven med kommentarer*. Bind 2, 3. utgave. Oslo, 2001

Bjerke/Keiserud. *Straffeprosessloven. Tilleggshefte*. 3. utgave. Oslo, 2002

Black, Bert/Lee Patrick W. *Expert Evidence, A Prectioner`s Guide to Law, Science, and the FJC Manual*. USA 1997

Brandtzæg, Per...[et.al.]. *Rettsmedisinsk sakkyndighet i fortid, nåtid og fremtid. Mot et paradigmeskifte ved vurderingen av rettsmedisinsk sakkyndighet i straffesaker*. Oslo, 2007.

Elholm, Thomas...[et..al.]. *Ikke kun straf... Festskrift til Vagn Greve*, 1.utgave. København 2008

Gisle, Jon m fl. *Jusleksikon*. 2. utgave. Oslo, 2003

Hov, Jo. *Rettergang 1, Sivil- og straffeprosess*, 1. utg. Oslo 2007

Lie, Nils Erik. *Parts- og vitneavhør, i straffesaker og sivile saker*. 1. utgave. Oslo, 2001.

Rosenqvist, Randi og Kirsten Rasmussen. *Rettspsykiatri i praksis*, 2. utg. Oslo 2004.

Van Kampen, P.T.C, *Expert Evidence Compared. Rules and Practices in the Dutch and American Criminal Justice System*. 1. utgave. Leiden, 1998.

10.2 Artikler

Aas, Harald. *Sakkyndige truer rettssikkerheten*. Apollon, 2.oktober 2006.

Langbach, Tor. *Sakkyndige vitner*. Lov og rett- 2006. Nr. 08-09, s 570-571.

Mathiesen, Morten E. *En glad humle i sort kappe*. Juristkontakt nr 3-2007 41. årgang

Mitsem, Pål. *En rettsskandale- og rettingsarbeidet*. Lov og rett- 2004. nr 03, s 175-185

Mitsem, Pål. *Mandat for medisinsk sakkyndige*. Lov og rett- 2004. nr 05-05, s 264-284.

Rosenqvist, Randi. *Vurderinger av rettsmedisinske bevis i straffesaker*. Tidsskrift for Strafferett nr 04. Oslo 2008

Saks and Koehler. *The coming paradigm shift in forensic identification science*. Science, 5. August 2005 vol 309

10.3 Forarbeider

10.3.1 Norges offentlige utredninger

NOU 2001:12

NOU 1996:15

10.3.2 Odelstingsproposisjoner

Ot.prp. nr 70 (2000-2001) side 93

10.4 Lover

1915. Lov om domstolene av 13. august. Nr. 5. (Domstolloven)

1916. Lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse av 21. juli

1981. Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai nr. 25. (Straffeprosessloven)

2005. Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni nr. 89. (Tvisteloven)

10.5 Forskrifter

FOR 2003-03-14 nr 294: Forskrift om Den rettsmedisinske kommisjon

10.6

10.6.1 Norsk rettstidende (Rt.)

Rt. 1968 side 105

Rt. 1970 side 1378

Rt. 1978 side 876

Rt. 1983 side 1378

Rt. 1985 side 397

Rt. 1991 side 769

Rt. 1992 side 1231

Rt. 1998 side 1465

Rt. 1998 side 1565

Rt. 2003 side 940

Rt. 2002 side 860

10.6.2 Dommer fra lagmannsretten

LB-1998-1711

10.6.3 Andre avgjørelser

Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i sak 2004-00071 (Torgersensaken), Oslo 2006

10.7 Nettdokument

Den rettsmedisinske kommisjon. Nyhetsbrev nr 4. 2000.

<http://www.justissekretariatene.no>

Den rettsmedisinske kommisjon. Nyhetsbrev nr. 17 2007.

<http://www.justissekretariatene.no>

Den rettsmedisinske kommisjon. Retningslinjer for rettspsykiatriske undersøkelser av siktede, tiltalte og domfelte i straffesaker, 2002. <http://www.justissekretariatene.no>

Federal Rules of Criminal Procedure (2007).

<http://www.law.cornell.edu/rules/fre/>

Riksadvokatens rundskriv, vedlegg til den rettsmedisinske kommisjon, nyhetsbrev nr. 17 2007. <http://www.justissekretariatene.no>

www.gjenopptakelse.no

10.8 Personlig meddelelse

Psykiater Randi Rosenqvist, samtale 15.03.2010

Lagdommer Sveinung Koslung, samtale 24.03.2010

